

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 7.6.2011
SEC(2011) 721 τελικό

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Αξιολόγηση του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων και του προγράμματος σταθερότητας του 2011 για την ΚΥΠΡΟ

που συνοδεύει το έγγραφο

Σύσταση για

ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

σχετικά με το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων του 2011 της Κύπρου και την έκδοση γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το επικαιροποιημένο πρόγραμμα σταθερότητας της Κύπρου, 2011-2014

{ SEC(2011) 803 τελικό }

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κυπριακή οικονομία παρουσιάζει σήμερα ελαφρά ανάκαμψη, αφού υπέστη το 2009 την πρώτη οικονομική συρρίκνωση μέσα σε τριανταπέντε χρόνια. Η οικονομική επιβράδυνση είχε βαρύ τίμημα για τα δημόσια οικονομικά. Για την αντιμετώπισή της, η κυβέρνηση δρομολόγησε πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης και ενίσχυσε τους άξονες διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, όπως επιβεβαιώνεται στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) και στο Πρόγραμμα Σταθερότητας (ΠΣΤ), που υποβλήθηκαν στην Επιτροπή στις 6 και 7 Μαΐου 2011, αντιστοίχως. Στα εν λόγω έγγραφα περιλαμβάνονται επίσης οι δεσμεύσεις της Κύπρου βάσει του Συμφώνου για το Ευρώ +, με στόχους την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της απασχόλησης, της διατηρησιμότητας των δημοσίων οικονομικών και της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

2. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

2.1 ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Πριν από τη χρηματοπιστωτική κρίση και την οικονομική κρίση, η κυπριακή οικονομία γνώρισε μια δεκαετία υψηλής ανάπτυξης, κατά μέσο όρο 3% ετησίως, υπό συνθήκες χαμηλού πληθωρισμού και πλήρους απασχόλησης. Αυτή η μακρά επεκτατική περίοδος στηρίχτηκε από μια διαδοχή δημογραφικών δεδομένων και διαδικασιών προσαρμογής, όπως η προσχώρηση στην ΕΕ το 2004 και η υιοθέτηση του ευρώ το 2008. Κινητήριος δύναμη της οικονομικής δραστηριότητας ήταν η ισχυρή εγχώρια ζήτηση, που ευνοήθηκε από ένα κύμα αύξησης των πιστώσεων, που εμφανίστηκε σε ένα υπόβαθρο μειούμενων ασφαλιστρών κινδύνου, χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης, απελευθέρωσης των κεφαλαίων και πλεονάζουσας ρευστότητας στον τραπεζικό τομέα. Εξ άλλου, δεν ήταν αμελητέα η επίδραση της προσχώρησης στην ΕΕ και της επακόλουθης υιοθέτησης του ευρώ στην τόνωση της εμπιστοσύνης. Σε συνδυασμό με έκτακτους παράγοντες, όπως υψηλές τιμές των βασικών προϊόντων και του πετρελαίου, από το οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η Κύπρος, η κατάσταση οδήγησε σε έντονη αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Τα δημόσια οικονομικά ωφελήθηκαν επίσης από το θεσμικό πλαίσιο της συμμετοχής στην ΕΕ και από την προετοιμασία για την υιοθέτηση του ευρώ. Οι ανωτέρω παράγοντες, μαζί με ευνοϊκές κυκλικές συνθήκες, ανοδική τάση των περιουσιακών στοιχείων και σύνθεση της ανάπτυξης με υψηλά φορολογικά έσοδα, όπως και αξιοσημείωτα έκτακτα μέτρα μείωσης του ελλείμματος, επέφεραν βελτίωση των δημοσιονομικών προοπτικών έως το 2008. Η δημοσιονομική εξυγίανση προήλθε κυρίως από το σκέλος των εσόδων, αλλά η συγκράτηση των πρωτογενών τρεχουσών δαπανών (ιδίως του μισθολογίου του δημόσιου τομέα και των κοινωνικών μεταβιβάσεων) δεν διήρκεσε πολύ.

Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση οδήγησε σε συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας το 2009, για πρώτη φορά μέσα σε 35 χρόνια, κατά 1,75%. Η επιβράδυνση προκάλεσε μάλλον απότομη μεταβολή των τομεακών ισολογισμών, που αντικατοπτρίζει αύξηση κατά περίπου 16 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ στις αποταμιεύσεις του ιδιωτικού τομέα, ύστερα από μια πενταετία αυξανόμενου δανεισμού και ταχείας πιστωτικής διεύρυνσης. Οι σημαντικές αποταμιεύσεις του ιδιωτικού τομέα μεταξύ 2008 και 2010 αντικατοπτρίστηκαν στην πενιχρή κατανάλωση και στη συρρίκνωση των επενδύσεων και, συνεπώς, στη χαμηλότερη ανάπτυξη. Οι δυσμενείς επιπτώσεις της κρίσης και τα επιλεκτικά μέτρα που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση της οικονομικής κάμψης, επιπλέον των σημαντικών επιπτώσεων στη σύνθεση της ανάπτυξης, προκάλεσαν επιδείνωση των δημοσιονομικών προοπτικών κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, οδηγώντας σε έλλειμμα 6% του ΑΕΠ το 2009, και στην κίνηση της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος (ΔΥΠ). Οι

εξελίξεις αυτές αποτυπώνονταν επίσης στη σημαντική μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, κατά 9 π.μ. του ΑΕΠ μεταξύ 2008 και 2010. Επίσης, από την ύφεση επλήγη και η αγορά εργασίας της Κύπρου, ενώ η ανεργία ανήλθε σε πρωτοφανή στην ιστορία της χώρας υψηλά επίπεδα.

Παρά τη σταθεροποίηση, ο ιδιωτικός τομέας παραμένει πολύ χρεωμένος. Ωστόσο, το γεγονός αυτό συνυπάρχει, σύμφωνα με τα δεδομένα της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, με πολύ υψηλό επίπεδο περιουσιακών στοιχείων του ιδιωτικού τομέα ως προς το ΑΕΠ, που ανέρχονται στο 475% του ΑΕΠ, εκ των οποίων οι χρηματικές καταθέσεις των νοικοκυριών αντιστοιχούν στο 150% του ΑΕΠ. Τα δάνεια εξασφαλίζονται όχι μόνον με ακίνητη περιουσία, αλλά και με καταθέσεις. Οι καταθέσεις, που αποτελούν την κύρια πηγή χρηματοδότησης των τραπεζών, εξακολούθησαν να αυξάνονται σταθερά, ακόμη και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ωστόσο, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αυξήθηκαν από το 2009 έως το 2010. Το κόστος χρηματοδότησης στην Κύπρο είναι υψηλότερο σε σύγκριση με άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ, γεγονός το οποίο έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην κερδοφορία των εταιρειών και στους ισολογισμούς των νοικοκυριών. Παρά το σχετικά μεγάλο μέγεθός του και παρόλον ότι είναι πολύ ανοικτός, ο τραπεζικός και χρηματοπιστωτικός τομέας επέδειξε αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα έναντι της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της οικονομικής κρίσης. Η κυπριακή κυβέρνηση δεν έχει υιοθετήσει καμία ειδική δέσμη μέτρων για τη σταθεροποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Εξέδωσε, όμως, ομόλογα (που λήγουν στο τέλος του 2012) μέσω του σχεδίου ειδικών κρατικών ομολόγων για τις τράπεζες, έναντι εξασφαλίσεων υψηλής ποιότητας, ούτως ώστε οι τράπεζες να μπορούν να αποκτούν ρευστότητα από την ΕΚΤ – ελλείψει εναλλακτικών μέσων, όπως τα καλυμμένα ομόλογα, που είναι διαθέσιμα σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ.

2.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Σύμφωνα με τις εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011, αναμένεται ότι η οικονομική δραστηριότητα θα αυξηθεί κατά 1,5% το 2011 και κατά 2,4% το 2012. Κατά το διάστημα αυτό, προβλέπεται να κερδίσει έδαφος η συνεισφορά του εξωτερικού τομέα στην ανάπτυξη, ακολουθώντας τις βελτιωμένες προοπτικές για τους κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Κύπρου. Επιπλέον, αναμένεται να υπάρξουν οφέλη για τον τουρισμό λόγω των πολιτικών εξελίξεων σε άλλους ανταγωνιστικούς προορισμούς της Μεσογείου. Ωστόσο, η ασθενής εξωτερική ζήτηση για κατοικίες πιθανόν να εξακολουθήσει να βαρύνει στον κατασκευαστικό τομέα. Συνολικά, η αγορά εργασίας αναμένεται να αποκομίσει οφέλη από τις ενισχυόμενες οικονομικές προοπτικές, που θα οδηγήσουν σε μείωση της ανεργίας από το μέγιστο επίπεδό της το 2010.

Παρά την υποχώρηση περίπου στο 9% του ΑΕΠ το 2010, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παραμένει μεγάλο και ενδέχεται να περιορίσει την οικονομική ανάπτυξη μεσοπρόθεσμα. Το υψηλό επίπεδο χρέους του δημόσιου τομέα χρειάζεται να χρηματοδοτηθεί είτε μέσω εξωτερικού δανεισμού είτε μέσω υψηλότερης εγχώριας ιδιωτικής αποταμίευσης. Η δεύτερη περίπτωση συνεπάγεται χαμηλότερη αύξηση της παραγωγής, διότι παραμερίζεται η ιδιωτική κατανάλωση και οι ιδιωτικές επενδύσεις. Μεσοπρόθεσμα, το εξωτερικό έλλειμμα αναμένεται να συνεχίσει να βελτιώνεται, αλλά με περιορισμένο ρυθμό.

Εν γένει, οι κίνδυνοι για το βασικό σενάριο είναι εξισορροπημένοι. Η ζήτηση ενδέχεται να ενισχυθεί πέραν των προσδοκιών, σε περίπτωση που υπάρξει αιφνίδια άνοδος της ανάπτυξης στους κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Κύπρου ή εάν η βελτίωση της εμπιστοσύνης και η κατάσταση της απασχόλησης οδηγήσουν σε υψηλότερη ιδιωτική κατανάλωση. Οι συνεχιζόμενες αναταραχές στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική μπορεί να ενισχύσουν περαιτέρω το καθεστώς της Κύπρου ως ασφαλούς καταφυγίου στην περιοχή. Από την άλλη

πλευρά, δεν είναι αμελητέοι οι κίνδυνοι που συνδέονται με την υψηλή έκθεση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Συν τοις άλλοις, οι περαιτέρω αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου, από το οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η Κύπρος, θα μπορούσαν επίσης να βαρύνουν στην ανάπτυξη.

3. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Υπό το πρίσμα της οικονομικής κατάστασης που περιγράφηκε ανωτέρω, η κυπριακή κυβέρνηση θέσπισε μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης και μεταρρύθμισης, τα οποία αντικατοπτρίζονται στο Πρόγραμμα Σταθερότητας (ΠΣΤ) και στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ), καθώς και στο πλαίσιο των βραχυπρόθεσμων δεσμεύσεων που ανέλαβε η Κύπρος βάσει του Συμφώνου για το Ευρώ +. Οι δεσμεύσεις αυτές επικεντρώνονται σε τρία πεδία: ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, προώθηση της απασχόλησης και βελτίωση της διατηρησιμότητας των δημοσίων οικονομικών.

Η Κύπρος διασφάλισε συνοχή μεταξύ των δύο προγραμμάτων, στα οποία παρουσιάζονται με ολοκληρωμένο τρόπο οι προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης, αφενός, και οι βασικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και άλλες μεταρρυθμίσεις που στηρίζουν τη μακροοικονομική σταθεροποίηση, αφετέρου. Το ΕΠΜ, που καταρτίστηκε σε διαβούλευση με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς, οι οποίοι θα συμμετάσχουν επίσης στη διαδικασία εφαρμογής και παρακολούθησης, αντικατοπτρίζει ορθά τόσο τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προτεραιότητες και προκλήσεις, όσο και τις δεσμεύσεις στο πλαίσιο του Συμφώνου για το Ευρώ +. Στο ΕΠΜ παρουσιάζονται επίσης τα μέτρα του κυπριακού σχεδίου δράσης για το Διευρυμένο Σύμφωνο για το Ευρώ, με σκοπό να ενισχυθούν η ανταγωνιστικότητα, η απασχόληση, η διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών και η χρηματοπιστωτική σταθερότητα (βλ. πλαίσιο 2).

Πίνακας: Στόχοι της Κύπρου «Ευρώπη 2020»

Στόχοι «Ευρώπη 2020»	Σημερινή κατάσταση στην Κύπρο ¹	Στόχος της Κύπρου «Ευρώπη 2020» στο ΕΠΜ
Επενδύσεις σε E&A (% του ΑΕΠ)	0,47%	0,5%
Ποσοστό απασχόλησης (%)	75,4% (2010)	75-77%
Πρώρη εγκατάλειψη του σχολείου (%)	11,7% (2009)	Κάτω του 10%
Ολοκλήρωση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (%)	44,7% (2009)	46%
Μείωση του αριθμού ατόμων σε κατάσταση ή σε κίνδυνο φτώχειας ή αποκλεισμού	176 000 άτομα ή 22,2% του πληθυσμού (2008) ²	Μείωση στο 19,3%
Ενεργειακή απόδοση – μείωση της κατανάλωσης ενέργειας σε Mtoe ³		Μείωση της κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας: 0,46 Mtoe
Μείωση των εκπομπών αερίων	+5% ⁴	-5% ⁵

¹ Αριθμητικά στοιχεία της Eurostat.

² Σύμφωνα με το ΕΠΜ: 22,4%· σύμφωνα με τη Eurostat: 22,2%.

³ Όπως υπολογίζεται από την Επιτροπή. Mtoe = εκατομμύρια τόνοι ισοδύναμου πετρελαίου.

⁴ Η ποσότητα αυτή αντιστοιχεί στην εξέλιξη, κατά την περίοδο 2005-2008, των εκπομπών που δεν καλύπτονται από το σύστημα της ΕΕ για την εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Καθώς το πεδίο εφαρμογής του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών εξελίχθηκε μεταξύ 2005 και 2008, οι εν λόγω εκπομπές υπολογίζονται με βάση τις κυριότερες σχετικές κατηγορίες πηγών σύμφωνα με την UNFCCC (Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων

θερμοκηπίου (από πηγές που δεν καλύπτονται από το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών)		
Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (% της συνολικής χρήσης ενέργειας)	4% (2008)	13%

4. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΞΟΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4.1 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Η Κύπρος αντιμετωπίζει μια σειρά αλληλένδετων προκλήσεων πολιτικής: i) μείωση του υψηλού διαρθρωτικού ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης και διασφάλιση της μακροπρόθεσμης διατηρησιμότητας των δημοσίων οικονομικών, εν όψει της δημογραφικής γήρανσης· ii) βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δημοσίων δαπανών και διασφάλιση της ανακατανομής των δημοσίων δαπανών προς έργα που πρόκειται να τονώσουν την ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων των αδυναμιών στις υποδομές ενέργειας και μεταφορών· iii) διασφάλιση της προσαρμογής των μισθών και των τιμών, ώστε να ανακτηθεί και να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα· iv) προώθηση του δυναμικού καινοτομίας και ΤΠΕ, κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, για τη στήριξη των επενδύσεων, τη διαφοροποίηση της οικονομίας και τον προσανατολισμό προς αγαθά και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας· v) αναδιάρθρωση της οικονομίας, δίνοντας βαρύτητα σε θέσεις εργασίας υψηλής ειδίκευσης και στην κατάρτιση των ανειδίκευτων και των μειονεκτικών ομάδων.

Η μείωση του υψηλού διαρθρωτικού ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης, κυρίως μέσω του ελέγχου των τρεχουσών πρωτογενών δαπανών, θα έχει αποφασιστική σημασία για τη σταθεροποίηση της οικονομίας και τη στήριξη της οικονομικής ανάκαμψης. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι ο μακροπρόθεσμος δημοσιονομικός αντίκτυπος της δημογραφικής γήρανσης προβλέπεται να είναι σημαντικά υψηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ, με την επιτάχυνση της μεταρρύθμισης των συστημάτων συντάξεων και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης θα ενισχυθεί η μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Η παρούσα δυσμενής δημοσιονομική θέση επιτείνει τις δημοσιονομικές επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης στο κενό διατηρησιμότητας. Η δημοσιονομική εξυγίανση βραχυπρόθεσμα και τα μέτρα για την αντιμετώπιση της μεγάλης αύξησης των δαπανών για συντάξεις και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη αποτελούν σημαντικές προκλήσεις.

Με τη βελτίωση της ποιότητας των δημοσίων οικονομικών, μέσω του αναπροσανατολισμού των δημοσίων δαπανών προς πολιτικές που συμβάλουν στην ανάπτυξη, θα μπορούσε να στηριχθεί η δυναμική παραγωγή και η κοινωνική συνοχή. Οι τρέχουσες δαπάνες της κυβέρνησης έχουν παρουσιάσει έντονη αύξηση τα τελευταία χρόνια. Για τη μεταστροφή προς οικονομική ανάπτυξη με λιγότερα φορολογικά έσοδα απαιτούνται βελτιώσεις στην ικανότητα του δημόσιου τομέα να διοχετεύσει τις δαπάνες προς δομές που προωθούν την ανάπτυξη και

Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές) (σε αντίθεση με τη διαφορά μεταξύ συνολικών εκπομπών και ελεγχμένων εκπομπών στο πλαίσιο του ΣΕΔΕ της ΕΕ).

⁵ Ο εθνικός στόχος μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που καθορίζεται στην απόφαση 2009/406/ΕΚ («απόφαση επιμερισμού των προσπαθειών») αφορά τις εκπομπές που δεν καλύπτονται από το σύστημα της ΕΕ για την εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Εκφράζεται ως η ελάχιστη σχετική μείωση (εάν είναι αρνητικός) ή η μέγιστη σχετική αύξηση (εάν είναι θετικός) σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2005.

ενισχύουν τις παραγωγικές δυνατότητες, χωρίς να υπάρχει κίνδυνος να ανακοπεί η αναφαινόμενη επιστροφή σε αναπτυξιακή πορεία.

Προκειμένου να ανακτηθεί και να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα, είναι απαραίτητο να γίνουν κατάλληλες προσαρμογές των μισθών και των τιμών. Στο πλαίσιο αυτό, ο μηχανισμός τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών (τιμαριθμικό επίδομα – ΤΕ), ο οποίος περιλαμβάνεται στους όρους απασχόλησης, προβλέπει αυτόματη αναπροσαρμογή υπό τη μορφή ποσοστιαίας αύξησης του βασικού μισθού, δύο φορές τον χρόνο. Ωστόσο, εκείνοι που ωφελούνται περισσότερο από αυτό το σύστημα έχουν υψηλότερο εισόδημα, ενώ η πλειονότητα των πιο χαμηλόμισθων, όπως οι ανειδίκευτοι εργάτες, δεν καλύπτονται. Επιπλέον, η ενιαία εφαρμογή του μηχανισμού δεν παρέχει τη δυνατότητα να αντικατοπτρίζουν οι μισθοί τις διαφορές παραγωγικότητας μεταξύ των τομέων. Συνδέει, εξ άλλου, τους μισθούς με τις τιμές των προϊόντων αντί με τις αυξήσεις της παραγωγικότητας. Το ΤΕ έχει επίσης σημαντικές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο των συντάξεων και άλλων επιδομάτων. Με τη διασφάλιση της εναρμόνισης της μισθολογικής εξέλιξης με την παραγωγικότητα όχι μόνον θα στηριχθεί η ανταγωνιστικότητα της χώρας, αλλά και θα επιτευχθεί αποδοτικότερη κατανομή της εργασίας.

Η κυπριακή οικονομία είναι κυρίως οικονομία υπηρεσιών και ο ρόλος της παραγωγής τοπικών προϊόντων υπήρξε έως τώρα περιορισμένος. Εξακολουθούν να αποτελούν πρόβλημα οι χαμηλές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα σε νέες τεχνολογίες και καινοτομία, καθώς εμποδίζουν τη διαρθρωτική προσαρμογή προς δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και ανταγωνιστικότητα.

Δεδομένης της ύπαρξης σημαντικής αναντιστοιχίας των δεξιοτήτων, σε συνδυασμό με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, η μεγαλύτερη συνεισφορά από όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος στη διαμόρφωση ανθρωπίνου κεφαλαίου και ικανότητας καινοτομίας θα διευκόλυνε την αναδιάρθρωση της κυπριακής οικονομίας για περισσότερες θέσεις εργασίας υψηλής ειδίκευσης και αυξημένη παραγωγικότητα της εργασίας. Συγκεκριμένα, ο στόχος αυτός θα μπορούσε να επιτευχθεί με την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και συστημάτων έρευνας και καινοτομίας, αλλά ακόμη περισσότερο με επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες και βελτιώσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και καινοτομίες.

Πλαίσιο 1 – Δεσμεύσεις και δράσεις βάσει του Συμφώνου για το Ευρώ +

Αναφέρθηκαν από την Κύπρο οι ακόλουθες προθέσεις και μέτρα στο πλαίσιο του Συμφώνου για το Ευρώ +:

Πρώτον, προκειμένου να προωθήσει την ανταγωνιστικότητα, η κυβέρνηση συζητά με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις τη συγκράτηση των μισθών του δημόσιου τομέα, αποσκοπώντας σε μηδενικές συμβατικές αυξήσεις των μισθών στον δημόσιο τομέα κατά το επόμενο έτος. Επιπλέον, η κυβέρνηση σκοπεύει να αρχίσει δημόσιο διάλογο με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη συγκράτηση της μισθοδοσίας του δημόσιου τομέα μεσοπρόθεσμα και τον επανασχεδιασμό του τιμαριθμικού επιδόματος (ΤΕ), με στόχο να περιοριστούν οι αυξήσεις των ονομαστικών μισθών στις ομάδες υψηλότερου εισοδήματος, ώστε το σύστημα να γίνει δικαιότερο.

Δεύτερον, η κυβέρνηση σκοπεύει να ενισχύσει τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα, βελτιώνοντας την «Ψηφιακή Κοινωνία», με την ολοκλήρωση, εντός του 2011, της Εθνικής Ψηφιακής Στρατηγικής, η οποία περιλαμβάνει μέτρα για την επίτευξη πλήρους ευρυζωνικής κάλυψης της Κύπρου έως τις αρχές του 2012. Επίσης, δεδομένης της υψηλής εξάρτησης της Κύπρου από το εισαγόμενο πετρέλαιο, ενεργοποιήθηκαν πάλι, από τον Απρίλιο του 2011, τα σχέδια χορηγιών για την Προώθηση της Εξοικονόμησης Ενέργειας, ούτως ώστε να μειωθούν οι ποσότητες εισαγόμενου πετρελαίου. Επιπλέον,

το 2011 θα εκδοθεί νέα νομοθεσία, η οποία θα αποτελέσει τη νομική βάση για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Τρίτον, για να τονωθεί η απασχόληση, θα προωθηθούν περαιτέρω μέτρα για την ενίσχυση των μηχανισμών πρόληψης και επιθεώρησης, προκειμένου να καταπολεμηθεί η παράνομη και αδήλωτη εργασία. Συν τοις άλλοις, για να αντιμετωπιστεί η αναντιστοιχία μεταξύ του εργατικού δυναμικού υψηλής ειδίκευσης και του μεγάλου αριθμού κενών θέσεων εργασίας χαμηλής ειδίκευσης, θα προωθηθούν, το 2011-2012, σχέδια για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, με τα οποία θα ενθαρρύνονται να αναλάβουν περισσότερες καινοτόμες δραστηριότητες, ως μέσο για τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας, ιδίως για το εγχώριο εργατικό δυναμικό που διαθέτει υψηλή ειδίκευση. Ομοίως, και πάλι για να περιοριστεί η αναντιστοιχία των δεξιοτήτων, προβλέπεται να ιδρυθούν, έως το 2012, τριτοβάθμια Ινστιτούτα Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, ώστε να αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που φοιτούν στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση.

Τέταρτον, προκειμένου να διασφαλιστεί η διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών, η κυβέρνηση βρίσκεται σε διάλογο με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, με αντικείμενο την αναδιάρθρωση του δημοσίου συνταξιοδοτικού συστήματος, ο οποίος πρόκειται να ολοκληρωθεί έως το τέλος του 2011.

Τέλος, η κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να αυξήσει την ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα, με την κατάρτιση νομοσχεδίου-πλαισίου για την αντιμετώπιση των χρηματοοικονομικών κρίσεων και τη δημιουργία ενός πλήρως ανεξάρτητου Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, με αποστολή να στηρίζει και να διευκολύνει την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων που διατρέχουν κίνδυνο.

Με τις δεσμεύσεις και τις δράσεις της Κύπρου επιβεβαιώνονται τα σχέδια που είχαν ήδη εξαγγελθεί για την πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων με σκοπό την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας. Η εκτενής συμμετοχή των διαφόρων ενδιαφερόμενων φορέων συνάδει με την προσέγγιση που ακολουθείται στην Κύπρο όσον αφορά τον κοινωνικό διάλογο και ευνοεί τη διαμόρφωση ευρείας συναίνεσης, η οποία είναι αναγκαία προκειμένου να υπάρξει επιτυχές αποτέλεσμα. Ωστόσο, δεδομένων των πιεστικών συνθηκών κατά την παρούσα οικονομική συγκυρία, η έλλειψη σαφούς χρονοδιαγράμματος για ζητήματα όπως οι μισθοί στον δημόσιο τομέα και το συνταξιοδοτικό σύστημα, σε συνδυασμό με την άμεση ανάγκη μεταρρυθμίσεων, ενέχει κινδύνους για την επιτυχή και έγκαιρη υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων.

4.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΞΟΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4.2.1 Μακροοικονομικές πολιτικές

4.2.1.1 Δημόσια οικονομικά

Στο μακροοικονομικό σενάριο, στο οποίο βασίζονται τόσο το επικαιροποιημένο ΠΣΤ όσο και το ΕΠΜ, προβλέπεται ότι το πραγματικό ΑΕΠ θα ανακάμψει το 2011, αυξανόμενο κατά 1,5%, και η δυναμική του θα επιταχυνθεί στο 2,5% το 2012. Στη συνέχεια, το ΑΕΠ αναμένεται να επιταχυνθεί περαιτέρω και να υπερβεί το δυνητικό (όπως υπολογίστηκε από τις υπηρεσίες της Επιτροπής για τις εαρινές προβλέψεις του 2011), φθάνοντας στο 2,7% και 3%, αντιστοίχως, το 2013 και το 2014.

Τα αριθμητικά στοιχεία του επικαιροποιημένου προγράμματος σταθερότητας του 2010 δεν φαίνεται να είναι το τελικό αποτέλεσμα, αλλά μάλλον προηγούμενη εκτίμηση, πράγμα το οποίο εξηγεί τις ασυμφωνίες σε σχέση με τα αριθμητικά στοιχεία των υπηρεσιών της Επιτροπής. Ωστόσο, για το 2011 και το 2012, το πρόγραμμα περιλαμβάνει σενάριο αύξησης του ΑΕΠ συγκρίσιμο με τις εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011 (βλ. πίνακα Π). Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρά τις συγκρίσιμες προβλέψεις για τον πληθωρισμό, στο πρόγραμμα προβλέπεται υψηλότερος αποπληθωριστής ΑΕΠ για το 2011. Ως προς τη σύνθεση της ανάπτυξης, η Επιτροπή προβλέπει ισχυρότερη εξισορρόπηση της οικονομίας,

τόσο το 2011 όσο και το 2012, προς μοντέλο με λιγότερα φορολογικά έσοδα, με υψηλότερη συνεισφορά από καθαρές εξαγωγές και εντονότερη διόρθωση στις κατασκευαστικές επενδύσεις, λόγω της ασθενούς εξωτερικής και εγχώριας ζήτησης για κατοικίες. Για το 2011, στο πρόγραμμα προβλέπεται ότι κινητήρια δύναμη της ανάκαμψης θα είναι κυρίως η συνεχιζόμενη θετική προσαρμογή του κύκλου των αποθεμάτων. Παρά την ανάκαμψη της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων, στο πρόγραμμα προβλέπεται ότι η αύξηση των εισαγωγών θα είναι συγκρατημένη, ενώ πρόκειται να υπάρξει επιτάχυνση των εξαγωγών, χάρη σε αύξηση του εξαγωγικού μεριδίου των υπηρεσιών (εξαιρουμένου του τουρισμού). Συνολικά, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αναμένεται να μειωθεί βαθμιαία κατά 0,5% του ΑΕΠ ετησίως, καταλήγοντας σε έλλειμμα 5% έως το 2014.

Το πρόγραμμα περιέχει επίσης ελαφρά ευνοϊκότερο σενάριο απασχόλησης και ανεργίας από ό,τι οι εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011, πράγμα το οποίο έχει σχετικό αντίκτυπο στις προβλέψεις εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και στις κοινωνικές μεταβιβάσεις, αντιστοίχως. Το πρόγραμμα προβλέπει περαιτέρω αύξηση της απασχόλησης, αν και σχετικά μικρή, σε σύγκριση με το πρόσφατο παρελθόν, χάρη στη μεγαλύτερη συμμετοχή των αλλοδαπών εργαζομένων στο εργατικό δυναμικό και στη σταδιακή αύξηση του βαθμού συμμετοχής των γυναικών και των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας. Η απασχόληση αναμένεται να αυξηθεί κατά 0,5% το 2011, 0,8% το 2012 και στο 1% στη συνέχεια. Παρά τη γενικά θετική εικόνα, το πρόγραμμα προβλέπει ότι σε τομείς που είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στην εξωτερική υποτονική ανάπτυξη, όπως τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια και οι οικοδομές, θα υπάρξει περαιτέρω αύξηση της ανεργίας. Η ανεργία αναμένεται να ακολουθήσει πτωτική τάση, και να φθάσει στο 6% το 2011 και στο 5,3% έως το 2014.

Συνολικά, παρόλον ότι είναι συγκρίσιμο με την προβλεπόμενη από τις υπηρεσίες της Επιτροπής πορεία αύξησης του ΑΕΠ, το μακροοικονομικό σενάριο του προγράμματος συνεπάγεται ορισμένες ευνοϊκές παραδοχές όσον αφορά τη σύνθεση της ανάπτυξης το 2011 και το 2012, οι οποίες παραμένουν ιδιαίτερα αισιόδοξες στη συνέχεια, και ενέχουν κινδύνους δυσμενέστερων εξελίξεων στα δημοσιονομικά αποτελέσματα που προβλέπονται κατά την προγραμματική περίοδο.

Το αποτέλεσμα του ελλείμματος, που ανήλθε στο 5,3% του ΑΕΠ το 2010, ήταν καλύτερο κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ από το προβλεπόμενο στο προηγούμενο πρόγραμμα. Στη βελτίωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου, σε σύγκριση με το 2009, συντέλεσαν οι καλύτερες επιδόσεις όσον αφορά τις συνολικές δαπάνες, που αντισταθμίστηκαν εν μέρει από υστέρηση των συνολικών εσόδων, παρά τα υψηλότερα του αναμενομένου έκτακτα έσοδα, σε συνδυασμό με το κέρδος από μια συμφωνία ανταλλαγής επιτοκίου και μεταφορά υψηλότερων των συνήθων κερδών της Κεντρικής Τράπεζας. Στο σκέλος των δαπανών, με τις καταβολές τόκων σχεδόν σε καλό δρόμο, η βελτίωση προήλθε από την περικοπή των πρωτογενών δαπανών, συνδεδεμένη με την απόσυρση των μέτρων δημοσιονομικής τόνωσης που προβλέπονταν στο Ευρωπαϊκό σχέδιο για την ανάκαμψη της οικονομίας. Ειδικότερα, οι αποδοχές των εργαζομένων, η ενδιάμεση κατανάλωση, οι επιδοτήσεις, καθώς και ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου, αποδείχθηκαν χαμηλότερες από τις προβλεπόμενες. Όμως, αυτές οι θετικές τάσεις αντισταθμίστηκαν εν μέρει από κοινωνικές μεταβιβάσεις υψηλότερες των προβλεπομένων, ως αποτέλεσμα της πολιτικής της κυβέρνησης για κοινωνική συνοχή· συγκεκριμένα, με τη καθιέρωση ενός καθεστώτος που αφορά τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος με τουλάχιστον έναν συνταξιούχο, καθώς και με αυξημένα επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας λόγω του υψηλότερου αριθμού μεταναστών αποδεκτών και της αύξησης της ανεργίας. Τα έσοδα ήταν χαμηλότερα των αναμενομένων, εξ αιτίας των δυσμενών επιπτώσεων από την υποτονική δραστηριότητα στον κατασκευαστικό κλάδο και στον τομέα των ακινήτων, καθώς και λόγω της σοβαρής υποχώρησης στην αύξηση των

κερδών των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα, παρά την αύξηση, στα μέσα του έτους, των ειδικών φόρων κατανάλωσης επί των πετρελαιοειδών.

Για το 2011, στην επικαιροποίηση προβλέπεται έλλειμμα γενικής κυβέρνησης ύψους 4% του ΑΕΠ, κατά 1,1% χαμηλότερο από τις εκτιμήσεις των υπηρεσιών της Επιτροπής, που το υπολογίζουν στο 5,1% του ΑΕΠ, όπου προβλέπονται χαμηλότερα έσοδα συνδυαζόμενα με σύνθεση που περιλαμβάνει λιγότερα φορολογικά έσοδα. Υπάρχουν επίσης διαφορές ως προς τη σύνθεση των προβλέψεων για τις δαπάνες, όπου οι υπηρεσίες της Επιτροπής προβλέπουν υψηλότερες αποδοχές των εργαζομένων και κοινωνικές μεταβιβάσεις, που αντισταθμίζονται στο πρόγραμμα από τα υψηλότερα στοιχεία για άλλες πρωτογενείς δαπάνες. Πάντως, η κυβέρνηση έχει εκφράσει τη δέσμευσή της να λάβει επιπρόσθετα μέτρα, εάν υπάρξουν αποκλίσεις από την αναμενόμενη εκτέλεση του προϋπολογισμού.

Το πρόγραμμα προβλέπει ότι το ονομαστικό έλλειμμα θα βελτιωθεί σταδιακά, από τον στόχο του 4% του ΑΕΠ το 2011 σε 2,6% το 2012, προθεσμία που έχει τεθεί από το Συμβούλιο για τη διόρθωση του ελλείμματος. Στη συνέχεια, το πρόγραμμα προβλέπει ότι θα εξακολουθήσει η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος στο 1,6% του ΑΕΠ έως το 2014. Ανά υποτομέα της γενικής κυβέρνησης, η δημοσιονομική βελτίωση σημειώνεται στο ισοζύγιο της κεντρικής κυβέρνησης. Το πλεόνασμα του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων προβλέπεται να υποχωρήσει κατά 0,25 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, λόγω της αύξησης των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και του αριθμού των δικαιούχων, όπως και διότι παρέμεινε αμετάβλητος ο συντελεστής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης καθ' όλη την περίοδο. Ο προϋπολογισμός της τοπικής αυτοδιοίκησης παραμένει ισοσκελισμένος. Παράλληλα, το πρωτογενές ισοζύγιο προβλέπεται να βελτιωθεί από έλλειμμα 3,1% του ΑΕΠ το 2010 σε ισοσκελισμένη θέση έως το 2012. Το (υπολογισθέν εκ νέου) διαρθρωτικό ισοζύγιο (δηλαδή, σε κυκλικά προσαρμοσμένους όρους πλην των εκτάκτων και λοιπών προσωρινών μέτρων) δείχνει βελτίωση του ελλείμματος από περίπου 5% του ΑΕΠ το 2010 σε μόλις κάτω του 2% του ΑΕΠ το 2014. Η ετήσια δημοσιονομική προσπάθεια αναμένεται ότι θα φθάσει κατά μέσο όρο περίπου στο 0,75 π.μ. του ΑΕΠ ετησίως κατά το διάστημα 2011-2014. Το σχέδιο δημοσιονομικής εξυγίανσης που απαιτείται για τη συμμόρφωση προς τον στόχο της διόρθωσης του ελλείμματος έως το 2012 κατανέμεται εξ ίσου μεταξύ του 2011 και του 2012.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα, η αθροιστική μείωση του ελλείμματος ανέρχεται στο 3,7% του ΑΕΠ έως το 2014 και βασίζεται αποκλειστικά στο σκέλος των δαπανών. Ειδικότερα, μετά από αρχική αύξηση το 2011, τα έσοδα αναμένεται να υποχωρήσουν στα επίπεδα του 2010. Κατά το διάστημα αυτό, οι αυξήσεις της άμεσης και έμμεσης φορολογίας προβλέπεται να αντισταθμιστούν από μείωση άλλων εσόδων, ενώ οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης πρόκειται να παραμείνουν αμετάβλητες. Το 2011, μεταξύ των μέτρων στήριξης των εσόδων συγκαταλέγονται η επιβολή αυξημένων συντελεστών ειδικών φόρων κατανάλωσης στα προϊόντα καπνού και μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στα τρόφιμα και τα φαρμακευτικά προϊόντα, όπως προβλέπεται στο κεκτημένο, η επαναφορά του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στις υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων, η επιβολή τέλους στις τραπεζικές καταθέσεις, η εναρμόνιση της πολιτικής για την τιμολόγηση του νερού και η λήξη της πολιτικής που προβλέπει μείωση του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο θέρμανσης κατά τη χειμερινή περίοδο.

Από την άλλη πλευρά, οι δαπάνες προβλέπεται να ακολουθήσουν πτωτική πορεία και αναμένεται να μειωθούν κατά 3,75 π.μ. του ΑΕΠ μεταξύ του 2010 και του 2014, κυρίως χάρη σε περικοπές των τρεχουσών πρωτογενών δαπανών. Ειδικότερα, οι αποδοχές των εργαζομένων και άλλες δαπάνες προβλέπεται να μειωθούν περίπου κατά 1,5 π.μ. του ΑΕΠ εκάστη, η ενδιάμεση κατανάλωση κατά 0,75 π.μ. και οι κοινωνικές μεταβιβάσεις και οι επενδύσεις κατά επιπλέον 0,25 π.μ. εκάστη. Εξ άλλου, οι καταβολές τόκων προβλέπεται να αυξηθούν κατά 0,5 π.μ. σχεδόν, λόγω του υψηλότερου συνολικού χρέους.

Πλαίσιο 1. Κυριότερα μέτρα

Ο προϋπολογισμός του 2011 συνεπάγεται σημαντική εξυγίανση, ως επί το πλείστον από το σκέλος των εσόδων. Μεταξύ των κυριότερων μέτρων στήριξης των εσόδων συγκαταλέγονται η επιβολή των ελάχιστων ειδικών φόρων κατανάλωσης που προβλέπονται στο κεκτημένο όσον αφορά τα πετρελαιοειδή, αυξημένων συντελεστών ειδικών φόρων κατανάλωσης στα προϊόντα καπνού, η εφαρμογή του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στα τρόφιμα και τα φαρμακευτικά προϊόντα, όπως προβλέπεται στο κεκτημένο, η επαναφορά του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στις υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων, η επιβολή τέλους στις τραπεζικές καταθέσεις, η εναρμόνιση της πολιτικής για την τιμολόγηση του νερού. Στο σκέλος των δαπανών, τα μέτρα περιλαμβάνουν μείωση του συνολικού αριθμού απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τρεχουσών δαπανών, που αντισταθμίζονται πλήρως από κοινωνικές μεταβιβάσεις προς νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, καθώς και στήριξη των εσόδων της Cyprus Airways.

Κυριότερα δημοσιονομικά μέτρα (% του ΑΕΠ)

Έσοδα	Δαπάνες
2011	
<ul style="list-style-type: none"> • Επίπτωση ενός πλήρους έτους από την επιβολή των ελάχιστων ειδικών φόρων κατανάλωσης που προβλέπονται στο κεκτημένο όσον αφορά τα πετρελαιοειδή (0,2%) • Αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στα προϊόντα καπνού (0,3%) • Εφαρμογή του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στα τρόφιμα και τα φαρμακευτικά προϊόντα (0,4%) • Επαναφορά του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στις υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων (0,2%) • Επιβολή τέλους στις τραπεζικές καταθέσεις (0,35%) • Εναρμόνιση της πολιτικής για την τιμολόγηση του νερού (0,05%) • Έσοδα από μερίσματα από ημικρατικούς οργανισμούς (-0,7%) • Ανταλλαγή επιτοκίου (-0,2%) • Λήξη του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο θέρμανσης κατά τη χειμερινή περίοδο (0,05%)	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση του συνολικού αριθμού απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (-0,1%) • Στοχευμένες κοινωνικές μεταβιβάσεις προς νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος (0,1%) • Στήριξη εσόδων χορηγούμενη στη Cyprus Airways (0,1%) • Σχέδιο αποζημίωσης των εργαζομένων της Eurocypria (0,05%) • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τρεχουσών δαπανών (- 0,1%)
2012	
---	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση του συνολικού αριθμού απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (-0,1%) • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης του συνολικού μισθολογίου στον δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα (-0,2%) • Αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την αστυνομία στα 63 έτη (-0,2%) • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τρεχουσών δαπανών (- 0,4%)
2013	
<ul style="list-style-type: none"> • Προμήθεια επί της έκδοσης τριετούς ειδικού κρατικού ομολόγου (-0,1%)	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση του συνολικού αριθμού απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (-0,05%) • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης του συνολικού μισθολογίου στον δημόσιο και τον

	ευρύτερο δημόσιο τομέα (-0,2%)
	<ul style="list-style-type: none"> • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τρεχουσών δαπανών (- 0,2%)
2014	
---	<ul style="list-style-type: none"> • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης του συνολικού μισθολογίου στον δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα (+0,2%) • Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τρεχουσών δαπανών (- 0,3%)
<p><u>Σημείωση:</u> Η δημοσιονομική επίπτωση στον πίνακα είναι η επίπτωση που αναφέρεται στο πρόγραμμα (ΠΣΤ ή ΕΠΜ), δηλαδή από τις εθνικές αρχές. Το θετικό πρόσημο σημαίνει ότι τα έσοδα/οι δαπάνες αυξάνονται ως επακόλουθο της εφαρμογής του μέτρου.</p>	

Βάσει της κοινώς συμφωνηθείσας μεθόδου, το διαρθρωτικό ισοζύγιο αποκλίνει από τον μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο (ΜΔΣ), που επιβεβαιώνεται εκ νέου ως η επίτευξη ισοσκελισμένου προϋπολογισμού σε διαρθρωτικούς όρους, καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου. Συνολικά, μολονότι στο πρόγραμμα προβλέπεται βελτίωση του διαρθρωτικού ισοζυγίου, ο ΜΔΣ δεν θα επιτευχθεί εντός της προγραμματικής περιόδου. Η σημαντική απόκλιση από τον ΜΔΣ είναι προβληματική, εν όψει της μεγάλης εξωτερικής ανισορροπίας της κυπριακής οικονομίας.

Τα δημοσιονομικά αποτελέσματα ενδέχεται να είναι δυσμενέστερα από τα προβλεπόμενα στο πρόγραμμα, κυρίως λόγω των ευνοϊκών μακροοικονομικών παραδοχών. Σύμφωνα με την επικαιροποίηση, υφίστανται σημαντικοί κίνδυνοι δυσμενέστερων εξελίξεων, συνδεδεμένοι με την έγκαιρη εφαρμογή των μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, διότι η επίτευξη συναίνεσης ενδέχεται να αποδειχθεί προβληματική, ιδίως για ορισμένα μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα. Υπάρχουν επίσης μη αμελητέοι κίνδυνοι που πηγάζουν από την πρακτική της έκδοσης συμπληρωματικών προϋπολογισμών κατά τη διάρκεια του έτους, οι οποίοι συχνά υπερβαίνουν την προτιθέμενη ανακατανομή των κονδυλίων μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών δαπανών και προχωρούν κατά διακριτική ευχέρεια σε αύξηση των στοιχείων τρεχουσών πρωτογενών δαπανών. Στο παρελθόν, η τάση αυτή ήταν εντονότερη ιδίως κατά τη διάρκεια των εκλογικών κύκλων, όπως αυτός στον οποίο εισέρχεται τώρα η Κύπρος. Αβεβαιότητα περιβάλλει επίσης τα προγραμματιζόμενα μέτρα εξυγίανσης, ιδίως από το 2012 και μετά, τα οποία απομένει ακόμη να συμφωνηθούν με τους κοινωνικούς εταίρους και κατόπιν να τεθούν σε εφαρμογή. Κίνδυνοι πηγάζουν επίσης από την έλλειψη δεσμευτικού μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου και δημοσιονομικών κανόνων.

Στην επικαιροποίηση του Μαΐου 2011 προβλέπεται προοδευτική αύξηση του δείκτη του χρέους προς το ΑΕΠ μέχρι το 2012, πριν από την αναστροφή σε πτωτική πορεία για τα υπόλοιπα έτη του προγράμματος. Συγκεκριμένα, από 60,8% το 2010 και 61,6% το 2011, το χρέος αναμένεται να φθάσει στο 62% του ΑΕΠ έως το 2012, πριν υποχωρήσει στο 60% μέχρι το τέλος της περιόδου. Κατά τα έτη 2011-12, το χρέος επηρεάζεται αρνητικά από τα πρωτογενή ελλείμματα και την προσαρμογή αποθεμάτων-ροών το 2012, λόγω της συσσώρευσης χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, που αντισταθμίζονται εν μέρει από το αποτέλεσμα της μεγέθυνσης του ονομαστικού ΑΕΠ. Οι προβλέψεις του προγράμματος είναι ελαφρά χαμηλότερες από τις εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011.

Στην ανάλυση ευαισθησίας της επικαιροποίησης τονίζεται η μεγάλη βαρύτητα των αναπτυξιακών παραδοχών για την προβλεπόμενη πορεία εξυγίανσης. Ο μέτριος αντίκτυπος από τις διαφορές επιτοκίων οφείλεται στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του αποθέματος χρέους, περίπου 91% του δημοσίου χρέους, είναι με σταθερά επιτόκια και σχετικά μεγάλες διάρκειες. Οι εκδόσεις με κυμαινόμενο επιτόκιο συνίστανται κυρίως σε διμερή δάνεια μεταξύ

της Κυπριακής Δημοκρατίας και υπερεθνικών οργανισμών, όπως η ΕΤΕπ. Σύμφωνα με το πρόγραμμα: το μερίδιο του βραχυπρόθεσμου χρέους το 2010 αντιστοιχεί στο 5% του συνολικού χρέους· και ο σταθμισμένος μέσος όρος της εναπομένουσας ληκτότητας του δημοσίου χρέους υπολογίζεται σε 6 έτη, ενώ σχεδόν 100% του δημοσίου χρέους είναι σε ευρώ.

Συνολικά, η εξισορρόπηση των κινδύνων ως προς την πρόβλεψη του δείκτη χρέους κλίνει προς την πλευρά της δυσμενούς εξέλιξης, λόγω των κινδύνων που συνδέονται με τις αναπτυξιακές προοπτικές και τα δημοσιονομικά αποτελέσματα.

Η Κύπρος θεωρείται χώρα υψηλού κινδύνου όσον αφορά τη μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Το μακροπρόθεσμο κόστος της δημογραφικής γήρανσης είναι σαφώς μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η παρούσα δημοσιονομική θέση επιτείνει το κόστος της δημογραφικής γήρανσης. Με βάση την παρούσα δημοσιονομική θέση, το χρέος θα αυξανόταν στο 89% του ΑΕΠ έως το 2020. Ωστόσο, η πλήρης εφαρμογή του προγράμματος θα επαρκούσε ώστε το χρέος να τεθεί σε καθοδική τροχιά έως το 2020. Η διασφάλιση επαρκών πρωτογενών πλεονασμάτων μεσοπρόθεσμα, όπως προβλέπεται ήδη στο πρόγραμμα, και η περαιτέρω μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, ιδίως με την αναμόρφωση του συνταξιοδοτικού συστήματος με σκοπό τη συγκράτηση της προβλεπόμενης σημαντικής αύξησης των δαπανών λόγω δημογραφικής γήρανσης, θα βελτιώναν τη διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών.

Τα τελευταία έτη, οι αρχές θέσπισαν μέτρα πολιτικής προκειμένου να βελτιωθεί η επάρκεια και η διατηρησιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Η συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση, που πραγματοποιήθηκε την 1η Απριλίου 2009, στόχευε κυρίως στα έσοδα και είναι πιθανόν να επιβραδύνει την αύξηση των δαπανών για συντάξεις μόνον οριακά. Καθώς αυτές οι βελτιώσεις των εσόδων δεν εμπεριέχονται στους δείκτες διατηρησιμότητας, θεωρούνται επί του παρόντος μόνον επιπρόσθετος παράγων στην κατηγορία των εναλλακτικών προβλέψεων του κόστους της δημογραφικής γήρανσης. Πάντως, η συμπερίληψή τους δεν θα άλλαζε τη συνολική αξιολόγηση. Εξ άλλου, μέχρι να επικυρωθούν τελικά οι επικαιροποιημένες προβλέψεις από την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής, μπορούν να θεωρούνται μόνον ως «εθνικές προβλέψεις». Επομένως, είναι προφανές ότι θα χρειαζόταν να επέλθουν περαιτέρω μεταρρυθμίσεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η προβλεπόμενη μεγάλη αύξηση των δαπανών για συντάξεις, με σκοπό να τεθούν σε πιο βιώσιμη πορεία, με ταυτόχρονη μέριμνα ώστε το συνταξιοδοτικό σύστημα να μειώνει αποτελεσματικότερα τους κινδύνους φτώχειας των ηλικιωμένων.

Σύμφωνα με το ΕΠΜ, έχει καταρτιστεί σχέδιο νομοθεσίας για την επικαιροποίηση του επενδυτικού πλαισίου του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΤΚΑ), ενώ η κυβέρνηση έχει ήδη καταθέσει 400 εκατ. ευρώ (2,25% του ΑΕΠ) για να δημιουργηθεί πραγματικό αποθεματικό 1 δισ. ευρώ (5,5% του ΑΕΠ) έως το 2013. Χρειάζονται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το προτεινόμενο μέτρο, ώστε να εκτιμηθεί ο πιθανός αντίκτυπός του στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Αν και είναι ανάγκη να θεσπιστούν μεταρρυθμίσεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα του δημόσιου τομέα, από την εκτίμηση των επιπτώσεών τους θα προκύψουν ενδείξεις για το κατά πόσον χρειάζονται περαιτέρω μέτρα προκειμένου να περιοριστεί η προβλεπόμενη σημαντική αύξηση των δαπανών λόγω της γήρανσης του πληθυσμού. Πρόκειται για θέμα καίριας σημασίας να προσαρμόσει η Κύπρος το συνταξιοδοτικό σύστημα στη δημογραφική γήρανση, με την εξισορρόπηση των ετών εργασίας και των ετών σύνταξης· η πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης είναι αναγκαίο να συνδέεται με το προσδόκιμο ζωής. Στο αποτέλεσμα αυτό θα συμβάλει επίσης η παροχή κινήτρων για την παράταση του εργαζομένου βίου των γυναικών – κατά κύριο λόγο – και των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας, με παράλληλη κατάργηση των κινήτρων πρόωρης συνταξιοδότησης τα οποία παρέχονται από το συνταξιοδοτικό σύστημα του δημόσιου τομέα.

Μέχρι τώρα υπήρξαν σοβαρές καθυστερήσεις όσον αφορά τη μεταρρύθμιση του συστήματος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Κατόπιν της αναγνώρισης των διαρθρωτικών προβλημάτων του υφιστάμενου συστήματος, το 2001 ξεκίνησε διαδικασία μεταρρύθμισης. Η μεταρρύθμιση περιλάμβανε την καθιέρωση ενός Γενικού Συστήματος Υγείας (ΓΕΣΥ) και αναδιοργάνωση των δημόσιων νοσοκομείων, που γίνονταν ανεξάρτητες μονάδες. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας, σημειώθηκε πολύ μικρή πρόοδος στην όλη διαδικασία και υπήρξαν μεγάλες καθυστερήσεις, ενώ δεν παρουσιάστηκαν συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα εφαρμογής.

Επί του παρόντος η Κύπρος δεν διαθέτει σύνολο δημοσιονομικών κανόνων ούτε δεσμευτικό μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο. Ούτε διαθέτει ανεξάρτητο δημοσιονομικό όργανο που να συμμετέχει στη δημοσιονομική διαδικασία. Το υφιστάμενο πλαίσιο προβλέπει μονοετείς προϋπολογισμούς, παραβλέποντας έτσι τη μεσοπρόθεσμη προοπτική, και λόγω της ακαμψίας του οι κυβερνήσεις αναγκάζονται να προσφεύγουν στην υποβολή συμπληρωματικών προϋπολογισμών κατά τη διάρκεια του έτους, οι οποίοι – πέρα από την προτιθέμενη ανακατανομή των κονδυλίων – συχνά χρησιμοποιούνται για αύξηση των τρεχουσών πρωτογενών δαπανών, ιδίως κατά τη διάρκεια των εκλογικών κύκλων.

Κατά το πρόσφατο παρελθόν, καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη βελτίωση του δημοσιονομικού πλαισίου, με την υιοθέτηση του Λογιστικού Συστήματος Δημοσιονομικής Διαχείρισης (FIMAS – Financial Management Accounting System), καθώς και τη σταδιακή υιοθέτηση ενός τριετούς Μεσοπρόθεσμου Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΜΔΠ) και της κατάρτισης προϋπολογισμού βάσει επιδόσεων και προγραμμάτων (PPB – Programme and Performance Budgeting). Σύμφωνα με το πρόγραμμα, το νέο δημοσιονομικό πλαίσιο – όταν τεθεί σε πλήρη εφαρμογή – αναμένεται να θέσει τέλος στην πρακτική της έγκρισης συμπληρωματικών προϋπολογισμών και να οδηγήσει σε πιο αποτελεσματική και αποδοτική διαδικασία κατάρτισης του προϋπολογισμού, συμβάλλοντας έτσι στη συγκράτηση των δαπανών. Παράλληλα, η νέα διαδικασία κατάρτισης του προϋπολογισμού θα θέσει υγιή βάση για την ανακατανομή των δαπανών υπέρ της ανάπτυξης, προωθώντας δραστηριότητες συνεπείς με τις προτεραιότητες του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων. Εν τούτοις, η σταδιακή καθιέρωση γνήσιου δημοσιονομικού πλαισίου βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο και, μέχρι στιγμής, δεν είναι δεσμευτική. Προβλέπεται ότι το πλαίσιο αυτό θα καθιερωθεί ως η επίσημη (και μοναδική) μέθοδος προϋπολογισμού μόλις από το δημοσιονομικό έτος 2014 και μετά, αντί για το 2012, όπως αναμενόταν μέχρι πρόσφατα. Κατά συνέπεια, ο αντίκτυπος του θα γίνει αισθητός μόνον μεσοπρόθεσμα. Η έγκαιρη εφαρμογή του νέου πλαισίου είναι σημαντική για την επιτυχή και διαρκή εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών.

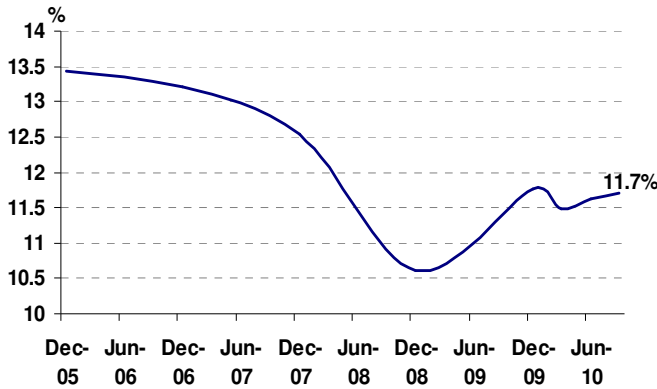
4.2.1.2 Χρηματοπιστωτικός τομέας

Κατά τις πρόσφατες υποβαθμίσεις των κρατικών ομολόγων της Κύπρου στις οποίες προέβησαν, οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας αναφέρθηκαν, εκτός από τις δημοσιονομικές προοπτικές, και στο μεγάλο μέγεθος του τραπεζικού τομέα της χώρας. Τα συνολικά περιουσιακά στοιχεία των τραπεζών ανέρχονται σήμερα στο 925% του ΑΕΠ (ή στο 650% του ΑΕΠ, εάν εξαιρεθούν οι αλλοδαπές τράπεζες). Αυτά τα αριθμητικά στοιχεία αποτελούν όντως ένδειξη ότι ο τραπεζικός τομέας είναι υπερμεγέθης σε σύγκριση με την εγχώρια οικονομία, πράγμα για το οποίο απαιτείται έντονη επαγρύπνηση και στενή εποπτεία. Άλλη πηγή κινδύνου φαίνεται να αποτελεί η έκθεση του τομέα στην Ελλάδα, όπου οι τρεις μεγαλύτερες εγχώριες τράπεζες έχουν περισσότερο από το 40% του συνολικού δανεισμού τους.

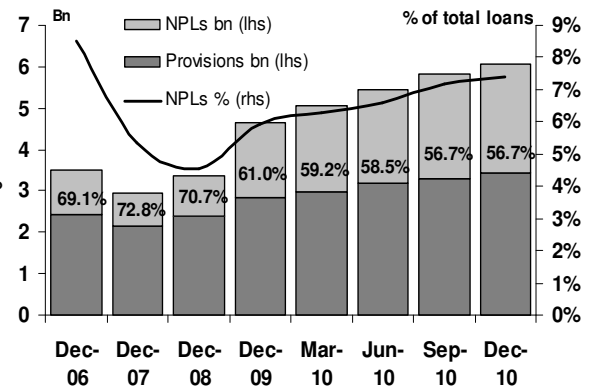
Παρά ταύτα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Κύπρου εμφανίζεται αρκετά ισχυρό ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει τις ενδεχόμενες μελλοντικές προκλήσεις. Τα επίπεδα κεφαλαίου και

ρευστότητας φαίνονται υγιή. Μέχρι στιγμής, ο εγχώριος τραπεζικός τομέας έχει αντεπεξέλθει στην παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και στην κρίση δημόσιου χρέους της ζώνης του ευρώ. Οι τράπεζες παραμένουν κερδοφόρες, με επαρκή επίπεδα δεικτών ρευστότητας (CAR στο 11,7% τον Δεκέμβριο του 2010 – Διάγραμμα Α), και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια είναι σχετικά περιορισμένα, αν και εμφανίζουν ανοδική τάση (NPLs στο 7,4% επί του συνόλου των δανείων τον Σεπτέμβριο του 2010 – Διάγραμμα Β).

Διάγραμμα Α. Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ενοποιημένος) δάνεια & δείκτης κάλυψης

Διάγραμμα Β. Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του περασμένου έτους, υποβαθμίστηκε η ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών. Το γεγονός αυτό αποτελεί πηγή δυνητικού κινδύνου, δεδομένων των προβληματικών εγχώριων οικονομικών συνθηκών στην Κύπρο. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις εγχώριες πράξεις, η αναμενόμενη συγκρατημένη ανάπτυξη το 2011 θα μπορούσε να ασκήσει περαιτέρω πίεση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Άλλο σημαντικό στοιχείο προβληματισμού είναι το αυξημένο – και υψηλό σε απόλυτους όρους – επίπεδο μη εξυπηρετούμενων δανείων που δεν καλύπτονται από προβλέψεις (Διάγραμμα Β). Μολονότι τα καθαρά μη εξυπηρετούμενα δάνεια (χωρίς τις προβλέψεις) καλύπτονται πλήρως από ενσώματες εξασφαλίσεις (ως επί το πλείστον ακίνητα και καταθέσεις), η παρούσα υποτονική δραστηριότητα στις κτηματομεσιτικές συναλλαγές προκαλεί ανησυχίες όσον αφορά τη δυνατότητα ανάκτησης των εν λόγω εξασφαλίσεων. Χρειάζεται να δοθεί προσοχή στα επίπεδα κερδοφορίας του τραπεζικού συστήματος, ώστε να αξιολογηθεί η ικανότητα του τομέα να απορροφήσει υψηλότερα επίπεδα προβλέψεων.

Εν τω μεταξύ, η εξάρτηση του τομέα από τις καταθέσεις (αντί για λιγότερο σταθερές πηγές χρηματοδότησης), οι συντηρητικές πρακτικές δανεισμού, η ιδιαίτερη προσοχή σε αποθέματα κεφαλαίου και ρευστότητας, και η στενή εποπτεία συγκαταλέγονται στους παράγοντες που έως τώρα έχουν απορροφήσει τους κραδασμούς της κρίσης. Οι παράγοντες αυτοί συντέλεσαν στη θωράκιση του τραπεζικού συστήματος έναντι των πιέσεων που επικρατούν σε πολλές άλλες χώρες. Οι κίνδυνοι που εξακολουθούν να υπάρχουν στις διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές υπαγορεύουν τη συνέχιση της συντηρητικής διαχείρισης του ισολογισμού, όπως και της συνετής εποπτείας.

4.2.2 Πολιτική αγοράς εργασίας

Μολονότι η Κύπρος έχει καλύτερες επιδόσεις από τον μέσο όρο της ΕΕ από άποψη αποτελεσμάτων στην αγορά εργασίας, η δική της αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από μεγάλες αποκλίσεις στην απασχόληση και τις αποδοχές των δύο φύλων, ανεπάρκεια αποτελεσματικών ως προς το κόστος και κατάλληλα στοχοθετημένων μέτρων για την αγορά

εργασίας, έλλειμμα όσον αφορά την παροχή υψηλής ποιότητας και προσιτών εγκαταστάσεων μέριμνας, και αναντιστοιχίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης δεξιοτήτων.

Βελτίωση των κινήτρων εργασίας

Παρότι το ποσοστό απασχόλησης γυναικών (ηλικίας 20-64 ετών) ήταν 68,1% το 2009 (μέσος όρος της EU: 62,5%), η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από μεγάλες ανισορροπίες μεταξύ των δύο φύλων, οι οποίες αντιπροσωπεύουν σοβαρή πρόκληση από άποψη περιορισμού του δυναμικού οικονομικής ανάπτυξης και αύξησης της απασχόλησης. Ο διαχωρισμός των φύλων, το κόστος και η διαθεσιμότητα εγκαταστάσεων παιδικής μέριμνας και η σπανιότητα ευέλικτων μορφών απασχόλησης, καθώς και το επίμονο μεγάλο χάσμα στις αποδοχές των δύο φύλων, αναγνωρίζονται στο ΕΠΜ της Κύπρου ως σοβαρά εμπόδια για την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης. Από την άποψη αυτή, βρίσκονται σε εξέλιξη διάφορες παρεμβάσεις, σχεδιασμένες και χρηματοδοτούμενες στο πλαίσιο του ΕΚΤ, περιλαμβανομένου ενός καθεστώτος συγχρηματοδοτούμενου από το ΕΤΠΑ που αποσκοπεί στην τόνωση της επιχειρηματικότητας από μέρους γυναικών και νέων. Επιπλέον, το ΕΠΜ θέτει ως στόχο μείωση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των φύλων κατά 5 πμ έως το 2015. Ωστόσο, η μεγάλη εξάρτηση από ενωσιακή χρηματοδότηση δημιουργεί ερωτηματικά ως προς τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα και διατηρησιμότητα του σχεδίου μετά τη λήξη της προγραμματικής περιόδου. Η μείωση του αντίκτυπου του επαγγελματικού και κάθετου διαχωρισμού, η προώθηση ευέλικτων και ασφαλών εργασιακών ρυθμίσεων, η διεύρυνση της πρόσβασης σε καλής ποιότητας και προσιτές υπηρεσίες μέριμνας και η παροχή στήριξης σε γυναίκες για την απόκτηση επιχειρηματικών δεξιοτήτων θα μπορούσαν να αποτελέσουν τους μεγάλους άξονες μιας ολοκληρωμένης και πάγιας πολιτικής για την αύξηση της ισότητας των φύλων στον τομέα της απασχόλησης.

Επάνοδος των ανέργων στην απασχόληση

Η αγορά εργασίας υπέστη επίσης πλήγματα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ο αντίκτυπος ήταν εντονότερος σε τομείς εντάσεως εργασίας, όπως οι δομικές κατασκευές, ο τουρισμός και το εμπόριο. Από χαμηλό ποσοστό 3,6% το 2008, η προς τα κάτω προσαρμογή της αγοράς εργασίας κατά τη διάρκεια του 2009 και του 2010 ανέβασε το ποσοστό ανεργίας στο ιστορικά πρωτοφανές 6,5% το 2010. Λόγω του μεγάλου αριθμού μεταναστών που εργάζονται στους εν λόγω τομείς εντάσεως εργασίας, αυτοί καταλαμβάνουν περίπου το ένα τρίτο των εγγεγραμμένων ανέργων. Το ποσοστό της μακροπρόθεσμης ανεργίας παραμένει κατώτερο του μέσου όρου της ΕΕ, αλλά παρουσιάζει ανοδική τάση, ενώ τα ποσοστά ανεργίας των νέων είναι σχετικά υψηλά για μια χώρα με υψηλά ποσοστά ανώτερου μορφωτικού επιπέδου.

Όσον αφορά τις ενεργές πολιτικές για την αγορά εργασίας (ΕΠΑΕ) τα διαθέσιμα στοιχεία (2008) δείχνουν ότι οι επενδύσεις σε συναφείς πολιτικές είναι περιορισμένες, είτε ως ποσοστό του ΑΕΠ (περίπου 0,1% του ΑΕΠ έναντι μέσου όρου της ΕΕ 0,5%) είτε ανά άτομο που θέλει να εργασθεί. Από το 2009 η Κύπρος έχει αναπτύξει και εφαρμόσει ένα μείγμα ενεργών μέτρων για την αγορά εργασίας και μέτρων εισοδηματικής στήριξης ώστε να μετριαστούν οι αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, στην αγορά εργασίας. Μολονότι τα καθεστώτα παροχής κινήτρων απασχόλησης χρησίμευσαν ως κύρια μέτρα ενεργοποίησης της αγοράς, αυτά δεν απευθύνονταν πάντοτε στις πλέον ευάλωτες κατηγορίες πληθυσμού. Η ενίσχυση και ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης συνεχίζεται. Η μετατόπιση του βάρους των ΕΠΑΕ προς αποτελεσματικά ως προς το κόστος

μέτρα, όπως έγκαιρη βοήθεια στην αναζήτηση εργασίας προς συγκεκριμένες κατηγορίες πληθυσμού (νέοι, μετανάστες, μακροχρόνια άνεργοι, κλπ), καλύτερο επαγγελματικό προσανατολισμό, χορήγηση κινήτρων έναρξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και στήριξη της επιχειρηματικότητας θα ήταν ευεργετική. Σε αυτό θα συνέβαλλαν και μέτρα συνδυασμού εργασιακής τοποθέτησης και εκπαιδευτικών ευκαιριών για νέους τελειόφοιτους (δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Ομοίως, η ταχεία ολοκλήρωση του συστήματος απόκτησης επαγγελματικών προσόντων βάσει ικανοτήτων (Competence-Based Vocational Qualifications System) θα συνέβαλλε στη βελτίωση της αντιστοίχισης προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας και στην επαγγελματική κινητικότητα του εργατικού δυναμικού μέσω της αναγνώρισης και της δυνατότητας μεταφοράς δεξιοτήτων μεταξύ επαγγελμάτων και τομέων απασχόλησης.

Εξισορρόπηση ασφάλειας και ευελιξίας

Το μερίδιο των γυναικών που απασχολούνται σε μη εθελοντικές συμβάσεις εργασίας περιορισμένου χρόνου ή μερικής απασχόλησης είναι μεγαλύτερο στην Κύπρο σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕU (13,5% έναντι 10% το 2009). Εκτός αυτού, τα χαμηλά ποσοστά μετατροπής των συμβάσεων περιορισμένου χρόνου σε αορίστου υποδηλώνουν μάλλον έντονη κατάπτωση της αγοράς εργασίας. Εν τω μεταξύ, από ανεπίσημα στοιχεία απορρέει ότι η αδήλωτη εργασία φαίνεται αρκετά διαδεδομένη και ότι συνδέεται με τους φθηνούς ξένους εργάτες. Αυτό έχει επισημανθεί ως πηγή χαμηλής παραγωγικότητας της εργασίας, πράγμα το οποίο εμποδίζει τις δυνητικές επενδύσεις στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης υψηλότερης προστιθέμενης αξίας. Επιπλέον, τα παιδιά μεταναστών από τρίτες χώρες εκτιμάται ότι καταλαμβάνουν το 15% του σχολικού πληθυσμού. Εξαιτίας του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των γονέων και των προκλήσεων που συνεπάγονται η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και η ένταξη στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα, τα παιδιά αυτά συνιστούν μια κατηγορία υψηλού κινδύνου εγκατάλειψης του εκπαιδευτικού συστήματος. Η αύξηση της παροχής συμβουλών και των προσπαθειών καθοδήγησης στα σχολεία που έχουν μεγάλους αριθμούς μεταναστών θα συνέβαλλε στην επίλυση του προβλήματος. Το ΕΠΜ δείχνει ότι υπάρχει επίγνωση της ανάγκης να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της αδήλωτης εργασίας μέσα από ένα μείγμα πολιτικής καλύτερης ένταξης των νόμιμων μεταναστών και ενίσχυσης των μηχανισμών επιθεώρησης. Προς τούτο, εγκρίθηκε το 2010 ένα περιεκτικό σχέδιο δράσης για την ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών. Η παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας και της καταλληλότητας του και η συμπλήρωσή του με περαιτέρω μέτρα όπου χρειάζονται, φαίνεται ότι είναι κρίσιμα στοιχεία για την επιτυχία του. Όσον αφορά την προσωρινή απασχόληση, η Κύπρος θα ωφελείτο από την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, με βάση τις αρχές της ευελιξίας με ασφάλεια, για την αναχαίτιση της κατάπτωσης της αγοράς εργασίας και των αρνητικών της συνεπειών για τα επίπεδα των αποδοχών, την εκπαίδευση και τις προοπτικές σταδιοδρομίας των εργαζομένων με συμβάσεις περιορισμένου χρόνου.

Εκπαίδευση, δεξιότητες και δια βίου μάθηση

Στρατηγικός στόχος της Κύπρου είναι να καταστεί περιφερειακό κέντρο παροχής υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας, καθώς και να εκμεταλλευθεί το δυναμικό ανάπτυξης και δημιουργίας απασχόλησης που προσφέρουν οι τομείς της πράσινης οικονομίας και της περιθάλψης. Ορισμένες από τις συνιστώσες υπάρχουν ήδη. Οι επιδόσεις της Κύπρου στον τομέα της εκπαίδευσης, με εξαιρετικά αποτελέσματα τόσο σε δευτεροβάθμιο όσο και σε τριτοβάθμιο επίπεδο, και με ποσοστό ολοκλήρωσης τριτοβάθμιων σπουδών 44,7% των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών, έχουν ως αποτέλεσμα έναν πληθυσμό με πολύ υψηλά προσόντα. Ενώ το επίπεδο ολοκλήρωσης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τους ενήλικες είναι από τα υψηλότερα στην Ευρώπη (34,1% το 2009), η ίδρυση νέων πανεπιστημίων παρακίνησε ακόμη περισσότερα άτομα να επιδιώξουν ανώτατη εκπαίδευση. Η πρόωγη εγκατάλειψη της

σχολικής εκπαίδευσης είναι πολύ κατώτερη από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ οι δαπάνες για τη δημόσια εκπαίδευση είναι υψηλές. Ωστόσο, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ΕΕΚ) δεν αποτελεί ελκυστική προοπτική. Ακόμη σημαντικότερο είναι ότι τα υψηλά επίπεδα ανεργίας των νέων (17,8% το 2010), σε συνδυασμό με μεγάλο ποσοστό ατόμων υψηλού μορφωτικού επιπέδου στο σύνολο των ανέργων (28,9% έναντι μέσου όρου της ΕΕ μόνον 16,1% το 2008) φανερώνουν σημαντική αναντιστοιχία δεξιοτήτων στην κυπριακή οικονομία. Εκτός αυτού, η συμμετοχή στη δια βίου μάθηση (7,8% το 2009) είναι χαμηλή για μια χώρα με καλά επίπεδα εκπαίδευσης, ενώ η απόκλιση από τον μέσο όρο της ΕΕ είναι ακόμη εντονότερη όσον αφορά την πρόσβαση συγκεκριμένων κατηγοριών στη δια βίου μάθηση (χαμηλής ειδίκευσης, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και άνεργοι).

Για την αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών, το ΕΠΜ προβλέπει τη σύσταση νέων μεταδευτεροβάθμιων ιδρυμάτων ΕΕΚ από το σχολικό έτος 2011-2012, καθώς και την αποτελεσματική λειτουργία του νέου συστήματος μαθητείας το σχολικό έτος 2012-2013. Σύμφωνα με το ΕΠΜ, η μεταρρύθμιση της ανώτερης δευτεροβάθμιας και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και η ανάπτυξη νέων προγραμμάτων σπουδών προβλέπεται να ολοκληρωθεί έως το 2015. Συνολικά, ο στρατηγικός στόχος της χώρας όσον αφορά την μετατόπιση από χαμηλής σε υψηλής παραγωγικότητας θέσεις εργασίας θα ευνοηθεί ιδιαίτερα από τον επαναπροσανατολισμό του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης με σκοπό την επίτευξη ενός καλύτερου μείγματος δεξιοτήτων για την ικανοποίηση της ζήτησης στην αγορά εργασίας. Κρίσιμες παράμετροι στον επαναπροσανατολισμό αυτόν είναι, μεταξύ άλλων, η ενίσχυση δεξιοτήτων επαγγελματικής φύσεως και η αναβάθμιση δεξιοτήτων, ιδίως των χαμηλής ειδίκευσης ατόμων και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

Κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας

Το ποσοστό του πληθυσμού που κινδυνεύει από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό στην Κύπρο ανερχόταν σε 22,2% το 2009 (176 000 άτομα), ήταν δηλαδή λίγο μικρότερο του μέσου όρου της ΕΕ (23,1%). Ωστόσο, η κατανομή του κινδύνου φτώχειας στον πληθυσμό της Κύπρου είναι άνιση. Ενώ τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας για παιδιά (ηλικίας 0-17 ετών) και ενήλικες (ηλικίας 18-64 ετών) το 2009 ήταν κατώτερα των ποσοστών για το σύνολο του κυπριακού πληθυσμού και της ΕΕ, το ποσοστό για τα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών ανερχόταν σε 48,6%, το υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ. Σε κάποιο βαθμό αυτό μπορεί να αποδοθεί στα ανεπαρκή επίπεδα παροχών για ηλικιωμένα άτομα. Ωστόσο, το σχετικά χαμηλό ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών (8,8% το 2009), καθώς και το χαμηλό ποσοστό στέρησης στέγης μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η ιδιοκατοίκηση και η οικιακή παραγωγή είναι πολύ διαδεδομένη μεταξύ των ηλικιωμένων (ιδίως στις αγροτικές περιοχές), όπως και το ότι συχνά έχουν στήριξη και βοήθεια σε είδος από τις οικογένειές τους.

Το ΕΠΜ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους ηλικιωμένους, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει τις ανάγκες άλλων κατηγοριών πληθυσμού που κινδυνεύουν (παιδιά, εργαζόμενα φτωχά άτομα, άνεργοι και άεργοι, ευάλωτες κατηγορίες ατόμων). Τον Δεκέμβριο του 2009 θεσπίστηκε καθεστώς χρηματικής επιδότησης νοικοκυριών συνταξιούχων, των οποίων το συνολικό εισόδημα είναι κατώτερο του ορίου φτώχειας. Επίσης, πρόσφατα θεσπίστηκε ένα μηνιαίο επίδομα για νοικοκυριά που περιλαμβάνουν τουλάχιστον έναν συνταξιούχο με ετήσιο εισόδημα κατώτερο του ορίου φτώχειας, ως αντιστάθμιση της αύξησης του ΦΠΑ στα τρόφιμα και τα φάρμακα. Επιπλέον, σύμφωνα με το ΕΠΜ, εντός του 2011-2012 θα δοθεί ώθηση στη διαβούλευση για τη μεταρρύθμιση της μακροχρόνιας περίθαλψης και της κοινωνικής αρωγής.

4.3 ΔΙΑΦΘΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Κύπρος είναι μια μικρή νησιωτική οικονομία εξαρτώμενη κυρίως από τον τομέα των υπηρεσιών. Οι επιχειρήσεις τείνουν να είναι μικρού μεγέθους και οικογενειακές. Η χώρα αντιμετωπίζει πρόβλημα ανταγωνιστικότητας που συνδέεται με την επικέντρωσή της σε χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλής τεχνολογίας, και ως εκ τούτου, βραδείας ανάπτυξης κλάδους. Συνεπώς, η αναδιάρθρωση της οικονομίας και η στροφή της σε προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας αποτελεί προτεραιότητα πολιτικής, που τονίζεται και στο ΕΠΜ, η οποία θα επιτευχθεί με την προώθηση της καινοτομίας, των ΤΠΕ και του δυναμικού χρήσης νέων τεχνολογιών, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα. Η αναδιάρθρωση αυτή θα οδηγήσει στη δημιουργία θέσεων υψηλής ειδίκευσης για το υψηλού μορφωτικού επιπέδου εθνικό εργατικό δυναμικό, θα αυξήσει την παραγωγικότητα και θα ενισχύσει το αναπτυξιακό δυναμικό της κυπριακής οικονομίας.

Επιχειρηματικό περιβάλλον

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα είναι προβληματική και το κόστος χρηματοδότησης παραμένει μεγάλο. Η θέσπιση ενός μηχανισμού χορήγησης δανειακών εγγυήσεων, δεν έχει ακόμη λάβει πολιτική έγκριση μολονότι τα κύρια χαρακτηριστικά του έχουν ήδη συμφωνηθεί. Οι καθυστερήσεις πληρωμών από μέρους της δημόσιας διοίκησης αποτελούν επιπρόσθετο πρόβλημα για τις ΜΜΕ. Παρότι η Κύπρος δεν ήταν μεταξύ των χωρών με τις χειρότερες επιδόσεις (μέση καθυστέρηση 75 ημέρες), το 2010 ήταν κάτω του μέσου όρου της ΕΕ (66 ημέρες).

Η Κύπρος έχει το πλεονέκτημα ότι διαθέτει αποτελεσματική και ευέλικτη δημόσια διοίκηση, καθώς και παράδοση συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Αυτό διευκολύνει τη διατήρηση ενός επικαιροποιημένου νομικού πλαισίου και ένα εν γένει ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, η ενιαία υπηρεσία εγγραφής νέων επιχειρήσεων είναι σε λειτουργία και όλοι οι διαγωνισμοί δημοσίων συμβάσεων διενεργούνται μέσω μιας ενιαίας ηλεκτρονικής πλατφόρμας που είναι φιλική προς τις ΜΜΕ. Το «κέντρο ενιαίας εξυπηρέτησης» που προβλέπει η οδηγία για τις υπηρεσίες έχει επίσης δημιουργηθεί και λειτουργεί επιγραμματικά, προσφέροντας εκτενή πληροφόρηση για τις κανονιστικές ρυθμίσεις που ισχύουν στους διάφορους κλάδους παροχής υπηρεσιών. Ωστόσο, δεν επιτρέπει ακόμη την επιγραμματική διεκπεραίωση των διοικητικών διαδικασιών. Πέραν αυτού, εξακολουθούν να υπάρχουν πρακτικές που συνεπάγονται περιττό διοικητικό φόρτο, ιδίως σε ορισμένους τομείς (πολεοδομία, οικοδομικές άδειες). Η χαρτογράφηση των απαιτούμενων κανονιστικών αλλαγών έγινε στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος δράσης για τη μείωση του διοικητικού φόρτου, το οποίο αποσκοπεί στη μείωση του διοικητικού φόρτου κατά 20% έως το 2012, αλλά οι αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί.

Η Κύπρος εξέδωσε οριζόντιο νόμο για την ενσωμάτωση της οδηγίας για τις υπηρεσίες τον Ιούλιο του 2010. Ωστόσο, υπάρχουν επιφυλάξεις όσον αφορά την πληρότητα και τη διεξοδικότητα της ενσωμάτωσης στην τομεακή νομοθεσία, καθότι συνεχίζουν να υφίστανται εξίσου πολλά εμπόδια όσον αφορά την εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Τα εν λόγω εμπόδια καλύπτουν μεγάλο φάσμα, από εκείνα γενικής εφαρμογής, όπως οι άδειες που απαιτούνται από τις τοπικές αρχές για την άσκηση οποιασδήποτε επιχειρηματικής δραστηριότητας ή η περιορισμένη διάρκεια των αδειών ανεξάρτητα από το είδος των παρεχόμενων υπηρεσιών και τους σχετικούς κινδύνους, μέχρι τα άκρως ειδικά, όπως οι καθορισμένες αμοιβές που ισχύουν στις τουριστικές υπηρεσίες, ο έλεγχος των οικονομικών αναγκών και η ανάμειξη των ανταγωνιστών στη χορήγηση αδειών για εταιρείες ενοικίασης αυτοκινήτων, η διακριτική μεταχείριση των κατασκευαστικών εταιρειών άλλων κρατών μελών ή η απαγόρευση άσκησης του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα και του μηχανικού με τη μορφή νομικού προσώπου. Προς τούτο, διεξάγονται διμερείς συνομιλίες μεταξύ των

υπηρεσιών της Επιτροπής και των κυπριακών αρχών, με σκοπό να διασφαλιστεί η επείγουσα θέσπιση όλων των απαιτούμενων μεταβολών στην τομεακή νομοθεσία. Μολονότι η Κύπρος χαρακτηρίζεται από τον μικρότερο αριθμό διαδικασιών παράβασης, ταχεία επίλυση των παραβάσεων και μεγάλο ποσοστό επίλυσης από τα πρώτα στάδια, παρατηρείται ανοδική τάση στον αριθμό των υποθέσεων. Αυτό παρατηρήθηκε παράλληλα με την αυξημένη παράλειψη ενσωμάτωσης των ρυθμίσεων περί ενιαίας αγοράς.

Έρευνα και καινοτομία

Το ερευνητικό σύστημα στην Κύπρο, που στην ουσία αναπτύχθηκε κυρίως την τελευταία εικοσαετία, είναι πολύ λιγότερο ανεπτυγμένο σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας και χρηματοδοτείται ως επί το πλείστον από το Δημόσιο. Η μικρή κρίσιμη μάζα του, η έλλειψη βιομηχανικής βάσης, το γεγονός ότι 99% των επιχειρήσεων είναι ΜΜΕ (κυρίως μικρές ως πολύ μικρές επιχειρήσεις) και το γεγονός ότι η δομή της οικονομίας είναι στραμμένη προς την παροχή υπηρεσιών, δεν ευνοούν την κατάσταση εν προκειμένω. Ο επιχειρηματικός τομέας, που εστιάζεται στην παροχή υπηρεσιών και είναι κατακερματισμένος σε πολλές πολύ μικρές επιχειρήσεις, δεν έχει ακόμη αναπτύξει πνεύμα καινοτομίας και προσαρμόζεται με μεγάλη βραδύτητα στον γνωσιοκεντρικό ανταγωνισμό. Προς το παρόν η Κύπρος είναι πολύ μικρής εντάσεως έρευνας και ανάπτυξης οικονομία επί του παρόντος και, εάν διατηρηθεί ο στόχος του 0,5% του ΑΕΠ για τις δαπάνες του τύπου αυτού, το 2020 η χώρα θα έχει τις χαμηλότερες επενδύσεις σε E&A στην ΕΕ. Εκτός αυτού, δεν υπάρχει ακόμη ολοκληρωμένη πολιτική για την έρευνα και καινοτομία (E&K). Μολονότι η E&K είναι μια από τις οκτώ βασικές προτεραιότητες του εθνικού στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης (2007-2013), η στρατηγική δεν συνοδεύεται από πρόγραμμα δράσης.

Η υιοθέτηση συνεκτικής μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία (ΕΤΑΚ) αποτελεί θετικό βήμα. Μετά την έγκριση της Στρατηγικής για την E&K, θα εκπονηθεί πρόγραμμα δράσης για την υλοποίηση του οράματος του ΕΧΕ 2020. Τη νέα στρατηγική στον τομέα της έρευνας και καινοτομίας (υπό χάραξη) θα ωφελούσε ο καθορισμός ορισμένων προτεραιοτήτων σε πολύ εξειδικευμένους τομείς E&K, πράγμα το οποίο θα ανταποκρινόταν καλύτερα στις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα. Ένα σχέδιο δράσης για την εφαρμογή της στρατηγικής E&K θα προέβλεπε συγκεκριμένα μέτρα για την αξιοποίηση του ανεκμετάλλετου δυναμικού E&K μέσα από την ανάπτυξη ενός πνεύματος καινοτομίας σε επιχειρήσεις και κλάδους, ιδίως στον κλάδο των υπηρεσιών, με τη λήψη μέτρων βελτίωσης της νομοθεσίας και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Η Κύπρος έχει εντοπίσει τις βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει σε σχέση με την ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως όσον αφορά την εξάπλωση της ευρυζωνικής σύνδεσης, την ψηφιακή μόρφωση και την ηλεκτρονική δημόσια διοίκηση. Το ΕΠΜ περιλαμβάνει αναλυτική και διεξοδική στρατηγική για τη βελτίωση των ΤΠΕ, που θα συμπληρωθεί από την Ψηφιακή Στρατηγική για την Κύπρο που τελεί υπό χάραξη.

Ενέργεια και κλιματική αλλαγή

Η Κύπρος εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από εισαγωγές πετρελαίου για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της και αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την ασφάλεια και την ανταγωνιστικότητα της προσφοράς και τη διατηρησιμότητα. Το ενεργειακό της σύστημα είναι απομονωμένο, χωρίς ηλεκτρική διασύνδεση με καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Η Κύπρος δεν διαθέτει αγορά φυσικού αερίου, ενώ στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας δεσπόζει η

καθετοποιημένη και κρατικής ιδιοκτησίας Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου (ΑΗΚ). Μια προγραμματισμένη μονάδα εισαγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου προβλέπεται να αρχίσει να λειτουργεί έως το 2014, παρά τις επανειλημμένες καθυστερήσεις τα τελευταία χρόνια. Υπάρχει επίσης δυναμικό παραγωγής εγχώριου φυσικού αερίου (ΥΦΑ), αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν αβεβαιότητες ως προς αυτό. Η δυνητική χρήση αερίου θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στην ενεργειακή απόδοση του συστήματος ηλεκτροπαραγωγής και θα βοηθούσε την Κύπρο να επιτύχει τον στόχο της όσον αφορά τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας.

Η Κύπρος έχει θέσει ως εθνικό στόχο ενεργειακής απόδοσης «την εξοικονόμηση 463 χιλιοτόνων (ktoe) πρωτογενούς ενέργειας έως το 2020». Ενώ ο καθορισμός στόχων είναι σαφής, ο αντίκτυπος του στην προβλεπόμενη κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας δεν είναι. Η σύσταση εταιρειών παροχής ενεργειακών υπηρεσιών θα διευκόλυνε την εξάπλωση της χρήσης ενεργειακών υπηρεσιών. Δεδομένου ότι η ζήτηση ενέργειας το καλοκαίρι διπλασιάζεται σε σχέση με τον χειμώνα λόγω των κλιματικών συνθηκών, και ότι η Κύπρος αποτελεί τουριστικό προορισμό, απαιτούνται προγράμματα συγκεκριμένα για την αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών. Η Κύπρος έχει υποβάλει το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την ανανεώσιμη ενέργεια, που αποσκοπεί στην επίτευξη του στόχου του 13% σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο σύνολο της ενεργειακής κατανάλωσης έως το 2020. Η έγκαιρη εφαρμογή ισχυρών μέτρων στήριξης, ιδίως στους τομείς των μεταφορών και της ηλεκτρικής ενέργειας, δεν έχει ακόμη επιτευχθεί.

Παρά την επίδραση της οικονομικής κρίσης, η πρόσφατη τάση στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου δεν φαίνεται να συμβάλει στην επίτευξη του εθνικού στόχου για το 2020 που καθορίστηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο (-5% σε σχέση με τα επίπεδα του 2005). Αυτό σημαίνει ότι ενδέχεται να χρειαστούν επιπρόσθετα μέτρα μείωσης των εκπομπών και/ή χρήση μηχανισμών ευελιξίας. Η παρακολούθηση της προόδου στον τομέα των οδικών μεταφορών θα είναι σημαντική, λόγω της βαρύτητας του τομέα αυτού στις εθνικές εκπομπές και της τρέχουσας τάσης του.

5. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Κύπρος σχεδιάζει να διορθώσει το υπερβολικό της έλλειμμα το 2012, σύμφωνα με την προθεσμία που έθεσε το Συμβούλιο. Στη συνέχεια, το επικαιροποιημένο πρόγραμμα σταθερότητας προβλέπει συνέχιση της μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος έως το τέλος της προγραμματικής περιόδου. Ωστόσο, ο μεσοπρόθεσμος δημοσιονομικός στόχος, που επιβεβαιώνεται στο πρόγραμμα ότι αφορά την ισοσκελίση του προϋπολογισμού, δεν πρόκειται να επιτευχθεί κατά την περίοδο αυτήν. Τα δημοσιονομικά αποτελέσματα ενδέχεται να αποδειχθούν χειρότερα από αυτά που προβλέπει το πρόγραμμα. Συγκεκριμένα, υπάρχουν σοβαροί κίνδυνοι δυσμενέστερων εξελίξεων που συνδέονται με ευνοϊκές μακροοικονομικές παραδοχές (ιδίως, όσον αφορά τη σύνθεση της ανάπτυξης την περίοδο 2011-12), την έγκαιρη εφαρμογή μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, καθώς και την πρακτική της έγκρισης συμπληρωματικών προϋπολογισμών κατά τη διάρκεια του έτους. Επιπλέον, λόγω του ότι η Κύπρος εισέρχεται σε εκλογικό κύκλο που η πείρα του παρελθόντος έχει αποδείξει ότι συνεπάγεται υπερβάσεις στις δαπάνες, οι κίνδυνοι δυσμενέστερων εξελίξεων σε σχέση με τους δημοσιονομικούς στόχους δεν είναι αμελητέοι. Κίνδυνοι πηγάζουν και από την έλλειψη ενός δεσμευτικού μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου και δημοσιονομικών κανόνων. Ως εκ τούτου, μπορεί να αποδειχθεί αναγκαίο να αντισταθμιστούν οι τυχόν ελλείψεις από άποψη εσόδων και εξοικονομήσεις δαπανών που δεν έχουν επιτευχθεί. Ταυτόχρονα, η

διατήρηση της πορείας εξυγίανσης, που σε μεγάλο βαθμό έχει αναπτυξιακό προσανατολισμό, μεταξύ άλλων με τη λήψη μέτρων αύξησης της αποδοτικότητας των κοινωνικών δαπανών, θα συνέτεινε στην ενίσχυση του μακροπρόθεσμου αναπτυξιακού δυναμικού. Δεδομένου ότι ο μακροπρόθεσμος δημοσιονομικός αντίκτυπος της δημογραφικής γήρανσης είναι αρκετά ανώτερος του μέσου όρου της ΕΕ, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις για τον έλεγχο των δαπανών συνταξιοδότησης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ώστε να τεθεί υπό έλεγχο η προβλεπόμενη αύξηση των δαπανών που συνδέονται με την δημογραφική γήρανση. Τέλος, λόγω του μεγάλου μεγέθους του τραπεζικού τομέα και του προβληματικού οικονομικού και χρηματοπιστωτικού κλίματος, θα απαιτηθεί η περαιτέρω ενίσχυση του πλαισίου προληπτικής εποπτείας των τραπεζών ώστε να εξασφαλιστεί ο έγκαιρος εντοπισμός των κινδύνων, καθώς και η εποπτεία των συνεταιριστικών πιστωτικών ιδρυμάτων, με σκοπό να διασφαλιστεί η σταθερότητα του τομέα και η συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Τα μέτρα πολιτικής που περιλαμβάνονται στο ΕΠΜ ανταποκρίνονται εν γένει στις προκλήσεις που επισημάνθηκαν από τις υπηρεσίες της Επιτροπής και στους εθνικούς στόχους που απορρέουν από τους γενικούς στόχους της στρατηγικής Ευρώπη 2020. Ενδέχεται να συμβάλουν θετικά στην ενίσχυση της παραγωγικότητας και στην αύξηση της δυναμικής παραγωγής, καθώς και στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας. Ωστόσο, λόγω της σπουδαιότητας των μεσοπρόθεσμων προκλήσεων για την κυπριακή οικονομία, το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων στο ΕΠΜ δεν είναι φιλόδοξο. Αρκετές σημαντικές πτυχές είτε δεν αντιμετωπίζονται καθόλου είτε αντιμετωπίζονται εν μέρει. Λόγω της μεγάλης αναντιστοιχίας μεταξύ δεξιοτήτων και ζήτησης, ο στρατηγικός στόχος της χώρας για μετάβαση από χαμηλής σε υψηλής παραγωγικότητας θέσεις απασχόλησης θα ωφελείτο σε μεγάλο βαθμό από τον αναπροσανατολισμό του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης για να βελτιωθεί το μείγμα δεξιοτήτων, ώστε να αντιστοιχεί στη ζήτηση της αγοράς εργασίας, καθώς και από την καλλιέργεια πνεύματος καινοτομίας και την ανάπτυξη ενός επιχειρηματικού τομέα καλύτερα προσαρμοσμένου στον γνωσιοκεντρικό ανταγωνισμό. Επίσης, παρότι η Κύπρος εξέδωσε οριζόντιο νόμο για την ενσωμάτωση της οδηγίας περί υπηρεσιών τον Ιούλιο του 2010, υπάρχουν ερωτηματικά όσον αφορά την πληρότητα και την αρτιότητα της μεταφοράς, δεδομένου ότι εξακολουθούν να υπάρχουν πολλά εμπόδια όσον αφορά την εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στην τομεακή νομοθεσία, στην οποία δεν έχουν επέλθει τροποποιήσεις. Επιπλέον, η διαθεσιμότητα ηλεκτρονικών διαδικασιών μέσω του κέντρου ενιαίας εξυπηρέτησης δεν είναι ακόμη εξασφαλισμένη. Η τόνωση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού και ο καθορισμός τιμών έτσι ώστε να αντικατοπτρίζουν το ύψος των κοινωνικών δαπανών (μέσω επιβαρύνσεων εσωτερίκευσης) θα βελτίωνε τη διατηρησιμότητα και την απόδοση των υπηρεσιών. Τα θέματα αποδοτικότητας ως προς το κόστος και ισοτιμίας θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με την κατάρτιση ενός σχεδίου διαχείρισης των υδάτων και με τη θέσπιση ενός συστήματος καθορισμού τιμών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Ι. Μακροοικονομικοί δείκτες

	1995-1999	2000-2004	2005-2008	2009	2010	2011	2012
Βασικοί δείκτες							
Ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ	4,8	3,5	4,2	-1,7	1,0	1,5	2,4
Κενό παραγωγής ¹	-1,2	0,9	0,9	-1,1	-1,7	-1,5	-0,5
ΕνΔΤΚ (% ετήσιας μεταβολής)	2,3	3,1	2,7	0,2	2,6	3,4	2,3
Εγχώρια ζήτηση (% ετήσιας μεταβολής) ²	4,5	4,5	6,4	-6,9	2,2	0,8	1,6
Ποσοστό ανεργίας (% του εργατικού δυναμικού) ³	3,2	4,2	4,4	5,3	6,5	6,3	5,6
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (% του ΑΕΠ)	18,6	17,7	21,2	20,6	18,4	17,3	16,6
Ακαθάριστη εθνική αποταμίευση (% του ΑΕΠ)	18,6	14,5	11,3	9,4	9,1	9,2	9,3
Γενική κυβέρνηση (% του ΑΕΠ)							
Καθαρή δανειοδοσία (+) ή καθαρή δανειοληψία (-)	-3,5	-3,9	0,2	-6,0	-5,3	-5,1	-4,9
Ακαθάριστο χρέος	46,6	60,9	60,1	58,0	60,8	62,3	64,3
Καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία	-36,3	-36,7	-34,3	-33,8	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Σύνολο εσόδων	31,9	36,1	42,3	39,8	41,3	41,0	41,0
Σύνολο δαπανών	35,4	40,0	42,1	45,8	46,6	46,1	45,9
εκ των οποίων: τόκοι	2,6	3,3	3,1	2,5	2,2	2,4	2,4
Εταιρείες (% του ΑΕΠ)							
Καθαρή δανειοδοσία (+) ή καθαρή δανειοληψία (-)	3,1	-0,4	-6,8	0,3	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία: μη χρηματοοικονομικές εταιρείες	μ.δ.	μ.δ.	-116,0	-148,0	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία: χρηματοοικονομικές εταιρείες	μ.δ.	μ.δ.	5,3	54,9	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	9,0	7,7	8,6	4,0	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα	27,4	25,1	21,4	21,3	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Νοικοκυριά και ΜΚΙΕΝ (% του ΑΕΠ)							
Καθαρή δανειοδοσία (+) ή καθαρή δανειοληψία (-)	-0,8	0,8	-3,6	-1,8	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία	μ.δ.	μ.δ.	167,1	141,0	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ακαθάριστοι μισθοί και ημερομίσθια	39,3	38,8	38,0	39,6	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Καθαρό εισόδημα από ακίνητα	6,0	5,3	5,4	5,7	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Εισπραχθείσες τρέχουσες μεταβιβάσεις	17,2	20,4	22,8	24,8	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ακαθάριστη αποταμίευση	6,7	7,7	6,3	6,8	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Υπόλοιπος κόσμος (% του ΑΕΠ)							
Καθαρή δανειοδοσία (+) ή καθαρή δανειοληψία (-)	-1,2	-3,4	-10,3	-7,6	-9,4	-7,9	-7,1
Καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία	μ.δ.	μ.δ.	-20,5	-11,3	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Καθαρές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-0,8	-0,5	-5,8	-5,3	-6,4	-5,7	-5,0
Καθαρό πρωτογενές εισόδημα από τον υπόλοιπο κόσμο	-0,9	-4,4	-5,3	-1,8	-2,6	-2,5	-2,4
Καθαρές συναλλαγές κεφαλαίου	0,0	0,3	0,2	0,4	-0,1	0,2	0,1
Τομέας εμπορευσίμων	44,4	41,2	36,0	33,4	33,4	μ.δ.	μ.δ.
Τομέας μη εμπορευσίμων	48,2	50,2	53,2	56,5	56,8	μ.δ.	μ.δ.
εκ των οποίων: τομέας οικοδομών και δομικών κατασκευών	7,3	6,7	7,8	7,4	6,5	μ.δ.	μ.δ.
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (δείκτης, 2000=100)	106,6	107,8	116,3	116,8	116,1	118,7	119,7
Όροι εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών (δείκτης, 2000=100)	99,4	100,6	102,1	102,0	101,9	101,9	102,1
Αγοραία επίδοση των εξαγωγών (δείκτης, 2000=100)	110,2	96,4	86,9	88,2	84,7	87,6	89,4
Σημειώσεις:							
¹ Το κενό παραγωγής αποτελεί τη διαφορά μεταξύ πραγματικού και δυνητικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος σε τιμές αγοράς του 2000.							
² Ο δείκτης εγχώριας ζήτησης περιλαμβάνει τα αποθέματα.							
³ Ανεργοί θεωρούνται όλα τα άτομα που δεν απασχολήθηκαν, αναζήτησαν ενεργά εργασία και ήταν έτοιμα να αρχίσουν να εργάζονται αμέσως ή εντός δύο εβδομάδων. Το εργατικό δυναμικό είναι ο συνολικός αριθμός εργαζομένων και ανέργων. Το ποσοστό ανεργίας καλύπτει τα άτομα ηλικίας 15-74 ετών.							
Πηγή: Εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011							

Πίνακας Π. Σύγκριση μακροοικονομικών μεγεθών και προβλέψεων

	2010		2011		2012		2013	2014
	COM	ΠΣΤ	COM	ΠΣΤ	COM	ΠΣΤ	ΠΣΤ	ΠΣΤ
Πραγματικό ΑΕΠ (% μεταβολής)	1,0	0,9	1,5	1,5	2,4	2,5	2,7	3,0
Ιδιωτική κατανάλωση (% μεταβολής)	0,8	-1,5	1,4	0,5	2,2	2,3	2,3	2,3
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου (% μεταβολής)	-7,9	-5,5	-3,9	-0,5	-0,8	2,0	2,5	3,0
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (% μεταβολής)	0,6	2,2	4,1	2,6	4,3	3,5	4,5	4,6
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (% μεταβολής)	3,1	0,7	2,2	1,8	2,5	2,0	2,5	2,5
<i>Συνεισφορές στην αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ:</i>								
- Τελική εγχώρια ζήτηση	-1,0	-2,0	0,8	0,1	1,7	1,9	2,0	2,1
- Μεταβολή αποθεμάτων	3,2	2,4	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0
- Καθαρές εξαγωγές	-1,2	0,6	0,7	0,2	0,6	0,5	0,7	0,8
Κενό παραγωγής ¹	-1,7	-2,1	-1,5	-2,2	-0,5	-1,5	-0,6	0,6
Απασχόληση (% μεταβολής)	-0,3	0,5	0,2	0,5	0,8	0,8	1,0	1,0
Ποσοστό ανεργίας (%)	6,5	6,2	6,3	6,0	5,6	5,8	5,5	5,3
Παραγωγικότητα της εργασίας (% μεταβολής)	1,3	0,4	1,3	1,0	1,5	1,7	1,7	2,0
Πληθωρισμός ΕνΔΤΚ (%)	2,6	2,6	3,4	3,4	2,3	2,1	2,3	2,5
Συντελεστής αποπληθωρισμού του ΑΕΠ (% μεταβολής)	2,0	2,0	3,1	3,7	2,1	2,1	2,4	2,6
Αμοιβές εργαζομένων (κατά κεφαλή, % μεταβολής)	2,8	2,3	3,8	3,2	3,2	2,3	2,3	2,7
Καθαρή δανειοδοσία/δανειοληψία με τον υπόλοιπο κόσμο (% του ΑΕΠ)	-9,4	-7,8	-7,9	-7,3	-7,1	-6,8	-6,0	-5,2
<i>Σημειώσεις:</i>								
¹ Ως ποσοστό του δυνητικού ΑΕΠ, με αύξηση του δυνητικού ΑΕΠ σύμφωνα με το πρόγραμμα, όπως υπολογίσθηκε εκ νέου από τις υπηρεσίες της Επιτροπής.								
<i>Πηγή:</i>								
<i>Εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011(COM)- Πρόγραμμα σταθερότητας (ΠΣΤ).</i>								

Πίνακας III. Σύνθεση της δημοσιονομικής προσαρμογής

(% του ΑΕΠ)	2010	2011		2012		2013	2014	Μεταβολή: 2010-2014
	COM	COM	ΠΣΤ	COM	ΠΣΤ	ΠΣΤ	ΠΣΤ	ΠΣΤ
Έσοδα	41,3	41,0	42,1	41,0	41,8	41,4	41,3	0,0
<i>εκ των οποίων:</i>								
- Φόροι επί της παραγωγής και των εισαγωγών	15,3	15,7	16,2	15,7	16,1	16,0	15,8	0,5
- Τρέχουσα φορολογία εισοδήματος, περιουσίας, κλπ.	11,1	11,1	11,5	11,1	11,5	11,3	11,4	0,3
- Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	9,6	9,5	9,6	9,5	9,6	9,6	9,6	0,0
#NAME?	5,4	4,7	4,8	4,7	4,5	4,5	4,5	-0,9
Δαπάνες	46,6	46,1	46,1	45,9	44,4	43,4	42,9	-3,7
<i>εκ των οποίων:</i>								
- Πρωτογενείς δαπάνες	44,4	43,7	43,7	43,5	41,8	40,7	40,3	-4,1
<i>εκ των οποίων:</i>								
Αμοιβές εργαζομένων	15,4	16,0	15,0	15,9	14,5	14,0	13,9	-1,5
Ενδιάμεση κατανάλωση	5,2	4,9	4,9	4,9	4,8	4,6	4,5	-0,7
Κοινωνικές μεταβιβάσεις	14,8	15,1	14,8	15,0	14,9	14,8	14,7	-0,2
Επιδότησεις	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2	0,1	-0,1
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6	3,5	3,5	-0,2
#VALUE!	5,1	3,9	5,0	3,9	3,7	3,5	3,6	-1,5
- Δαπάνες για τόκους	2,2	2,4	2,4	2,4	2,5	2,6	2,6	0,4
Ισοζύγιο γενικής κυβέρνησης (ΠΚ)	-5,3	-5,1	-4,0	-4,9	-2,6	-2,0	-1,6	3,7
Πρωτογενές ισοζύγιο	-3,1	-2,7	-1,6	-2,5	0,0	0,6	1,0	4,1
Έκτακτα και λοιπά προσωρινά μέτρα	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,4
ΠΚ μείον έκτακτα μέτρα	-5,7	-5,2	-4,1	-5,0	-2,7	-2,0	-1,6	4,1
Κενό παραγωγής ²	-1,7	-1,5	-2,2	-0,5	-1,5	-0,6	0,6	2,3
Κυκλικά προσαρμοσμένο ισοζύγιο ²	-4,6	-4,5	-3,2	-4,7	-2,0	-1,8	-1,9	2,8
Διαρθρωτικό ισοζύγιο³	-5,1	-4,6	-3,3	-4,8	-2,1	-1,8	-1,9	3,2
<i>Μεταβολή του διαρθρωτικού ισοζυγίου</i>		0,5	1,8	-0,2	1,2	0,3	-0,1	
Διαρθρωτικό πρωτογενές ισοζύγιο ³	-2,9	-2,1	-0,9	-2,4	0,4	0,9	0,8	3,6
<i>Μεταβολή του διαρθρωτικού πρωτογενούς ισοζυγίου</i>		0,7	2,0	-0,3	1,3	0,4	-0,1	
Σημειώσεις:								
¹ Βάσει αμετάβλητων πολιτικών.								
² Κενό παραγωγής (ως % του δυνητικού ΑΕΠ) και κυκλικά προσαρμοσμένο ισοζύγιο σύμφωνα με το πρόγραμμα, όπως υπολογίστηκε εκ νέου από τις υπηρεσίες της Επιτροπής βάσει των πληροφοριών του προγράμματος.								
³ Διαρθρωτικό (πρωτογενές) ισοζύγιο = κυκλικά προσαρμοσμένο (πρωτογενές) ισοζύγιο μείον έκτακτα και λοιπά προσωρινά μέτρα.								
Πηγή:								
Πρόγραμμα σταθερότητας (ΠΣΤ)- Εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011(COM)- υπολογισμοί των								

Πίνακας IV. Δυναμική του χρέους

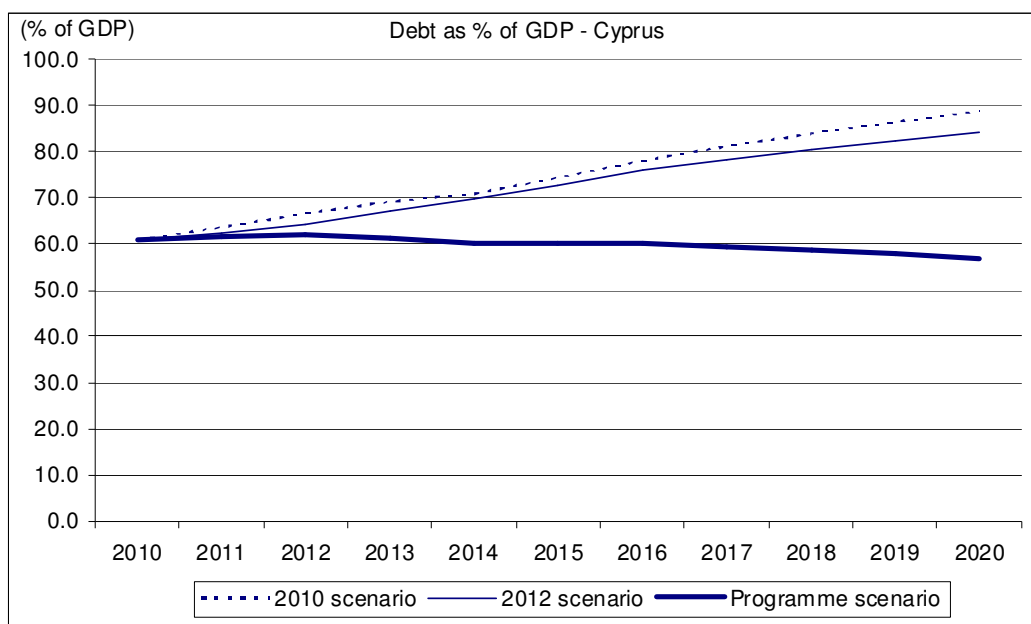
(% του ΑΕΠ)	μέσος όρος 2005- 09	2010	2011		2012		2013	2014
			COM	ΠΣΤ	COM	ΠΣΤ	ΠΣΤ	ΠΣΤ
Δείκτης ακαθάριστου χρέους¹	59,7	60,8	62,3	61,6	64,3	62,0	61,3	60,1
Μεταβολή του δείκτη	-2,4	2,8	1,5	0,7	2,0	0,3	-0,6	-1,3
Συνεισφορές ² :								
1.Πρωτογενές ισοζύγιο	-2,0	3,1	2,7	1,6	2,5	0,0	-0,6	-1,0
2. Αποτέλεσμα «χιονοστιβάδας»	-0,6	0,5	-0,2	-0,6	-0,3	-0,1	-0,4	-0,7
<i>Εκ των οποίων:</i>								
Δαπάνες για τόκους	3,0	2,2	2,4	2,4	2,4	2,5	2,6	2,6
Αποτέλεσμα ανάπτυξης	-1,9	-0,6	-0,9	-0,9	-1,4	-1,5	-1,6	-1,7
Αποτέλεσμα πληθωρισμού	-1,8	-1,1	-1,8	-2,1	-1,2	-1,2	-1,4	-1,5
3. Προσαρμογή αποθεμάτων-ροών	0,2	-0,8	-0,9	-0,3	-0,3	0,5	0,4	0,4
<i>Εκ των οποίων:</i>								
Διαφ. λογιστικής ταμειακής/δεδουλευμένων	0,1	0,0		0,0		0,0	0,0	0,0
Συσσωρ. χρηματ/κά περ.στοιχεία	0,1	-0,7		0,5		0,5	0,5	0,5
<i>Ιδιωτικοποίηση</i>	0,0	0,0		0,0		0,0	0,0	0,0
Αποτέλεσμα. αποτίμησης & υπολειμματικά αποτελέσματα	0,1	0,0		0,0		0,0	0,0	0,0
Σημειώσεις:								
¹ Τέλος της περιόδου.								
² Το αποτέλεσμα χιονοστιβάδας απεικονίζει τον αντίκτυπο των δαπανών για τόκους στο συσσωρευμένο χρέος, ακθώς και τον αντίκτυπο της αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ και του πληθωρισμού στον δείκτη χρέους (μέσω του παρονομαστή). Η προσαρμογή αποθεμάτων-ροών περιλαμβάνει διαφορές μεταξύ ταμειακής λογιστικής και λογιστικής δεδουλευμένων, την συσσώρευση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και τα αποτελέσματα της αποτίμησης και άλλα υπολειμματικά αποτελέσματα.								
Πηγή: Πρόγραμμα σταθερότητας (ΠΣΤ)- Εαρινές προβλέψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής του 2011(COM)- υπολογισμοί των υπηρεσιών της Επιτροπής								

Πίνακας V. Μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα

Κύπρος	Βασικό σενάριο (2010)			Σενάριο προγράμματος		
	S1		S2	S1		S2
Αξία	8,5		11,9	4,6		8,2
<i>Εκ των οποίων:</i>						
Αρχική δημοσιονομική θέση (ΑΔΘ)	3,4		3,8	-0,2		0,1
Απαίτηση ως προς το χρέος το 2060 (ΑΧ)	0,2		-	0,0		-
Μακροπρόθεσμη μεταβολή του πρωτογενούς ισοζυγίου (ΜΜ)	4,9		8,1	4,9		8,1
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
Χρέος ως % του ΑΕΠ	60,9	74,4	88,8	60,9	60,1	56,8

Σημ.: Το βασικό σενάριο (2010) απεικονίζει το κενό διατηρησιμότητας υπό την παραδοχή ότι η δημοσιονομική θέση του 2010 θα παραμείνει αμετάβλητη μεσοπρόθεσμα (έως τα τέλη της προγραμματικής περιόδου). Το σενάριο του προγράμματος απεικονίζει το κενό διατηρησιμότητας υπό την παραδοχή της πλήρους εκτέλεσης των δημοσιονομικών σχεδίων του προγράμματος.

Διάγραμμα. Πρόβλεψη του μεσοπρόθεσμου χρέους

Πίνακας VI. Δείκτες του χρηματοπιστωτικού τομέα

	2006	2007	2008	2009	2010
Σύνολο περ. στοιχείων του τραπεζικού τομέα (% του ΑΕΠ)	469,1	541,4	587,3	806,3	822,9
Μερίδιο των περ. στοιχείων των 5 μεγαλύτερων τραπεζών (% επί του συνόλου των περ. στοιχείων)	63,9	64,9	63,8	65,0	...
Ξένη ιδιοκτησία του τραπεζικού συστήματος (% του συνόλου των περ. στοιχείων)	29,4	31,5	38,1	37,2	...
Δείκτες χρηματοπιστωτικής υγείας:					
- μη εξυπηρετούμενα δάνεια (% του συνόλου των δανείων) ¹⁾	...	...	3,6	4,5	4,8
- δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (%) ^{1), 2)}	...	...	11,0	12,1	11,8
- κερδοφορία - απόδοση επί του κεφαλαίου (%) ^{1), 3)}	...	...	14,5	14,0	3,6
Αύξηση της ιδιωτικής πίστης (% ετήσιας μεταβολής)	7,8	16,0	29,4	17,9	7,9
Τιμές κατοικιών (% 12μηνιαίας μεταβολής)	-6,4	21,7	16,7	-3,9	-3,7
Άνοιγμα σε χώρες που λαμβάνουν/εξοφλούν επίσημη χρηματοδοτική συνδρομή (% του ΑΕΠ) ⁴⁾	...	...	...	...	...
Ιδιωτικό χρέος (% του ΑΕΠ)	186,3	212,6	259,6	286,3	294,5
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (% του ΑΕΠ) ⁵⁾					
- δημόσιο	...	...	...	...	...
- ιδιωτικό	...	...	...	...	...
Διαφορά μακροπρόθεσμων επιτοκίων έναντι του Bund (μονάδες βάσης)*	37,2	25,8	61,6	137,8	185,7
Διαφορές στις ανταλλαγές κινδύνων αθέτησης (Credit default swap) για κρατικά χρεόγραφα (5-ετίας)*	...	...	...	...	...
Σημειώσεις:					
¹⁾ Πλέον πρόσφατα στοιχεία 1ου τριμήνου 2010.					
²⁾ Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας ορίζεται ως το σύνολο του κεφαλαίου διαιρεμένο με τα σταθμισμένα κατά τον κίνδυνο περιουσιακά στοιχεία.					
³⁾ Καθαρό εισόδημα προς τον δείκτη κεφαλαίου					
⁴⁾ Πλέον πρόσφατα στοιχεία 2ου τριμήνου 2010.					
⁵⁾ Καλυπτόμενες χώρες : ΙΕ, ΕΛ, ΡΤ, ΡΟ, ΛΒ και ΗΥ.					
* σε μονάδες βάσης.					
Πηγή :					
Bank for International Settlements και Eurostat (άνοιγμα σε ευάλωτες από μακροοικονομική χρηματοδοτική άποψη χώρες), ΔΝΤ (δείκτες χρηματοοικονομικής υγείας), υπηρεσίες της Επιτροπής (μακροπρόθεσμα επιτόκια), Παγκόσμια Τράπεζα (ακαθάριστο εξωτερικό χρέος), Eurostat (τιμές κατοικιών) και ΕΚΤ (όλοι οι υπόλοιποι δείκτες).					

Πίνακας VII. Δείκτες της αγοράς εργασίας και κοινωνικοί δείκτες

	2001-2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ποσοστό απασχόλησης (% του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών)	74,9	75,8	76,8	76,5	75,7	75,3
Ποσοστό απασχόλησης γυναικών (% του γυναικείου πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών)	64,3	65,9	67,7	68,2	68,1	68,4
Απασχόληση – ποσοστό μερικής απασχόλησης	7,3	6,6	6,4	8,0	8,7	9,4
Απασχόληση – ποσοστό μόνιμης απασχόλησης	88,1	86,8	86,7	86,1	86,5	86,4
Ποσοστό ανεργίας ¹ (% του εργατικού δυναμικού)	4,2	4,6	3,9	3,7	5,3	6,5
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας ² (% του εργατικού δυναμικού)	0,9	0,8	0,7	0,4	0,3	1,3
Παραγωγικότητα εργασίας ανά απασχολούμενο (% ετήσιας αύξησης)	1,5	2,3	1,8	0,8	-0,9	1,9
Πραγματοποιηθείσες ώρες εργασίας ανά απασχολούμενο (% ετήσιας μεταβολής)	0,7	0,9	-0,3	-0,5	-0,8	1,9
Παραγωγικότητα εργασίας ανά πραγματοποιηθείσα ώρα εργασίας (% ετήσιας μεταβολής, σε σταθερές τιμές)	0,8	1,4	2,1	1,3	-0,1	0,0
Νομοθεσία περί προστασίας της απασχόλησης ³ (Δείκτης, 0 = λιγότερο αυστηρή 6 = περισσότερο αυστηρή)	:	:	:	:	:	:
Αποδοχές ανά απασχολούμενο (% ετήσιας μεταβολής, σε σταθερές τιμές)	0,2	0,0	-1,6	-2,6	3,7	3,8

Σημειώσεις :

¹ Ανεργοί θεωρούνται όλα τα άτομα που δεν απασχολήθηκαν, αναζήτησαν ενεργά εργασία και ήταν έτοιμα να αρχίσουν να εργάζονται αμέσως ή εντός δύο εβδομάδων. Το εργατικό δυναμικό είναι ο συνολικός αριθμός εργαζομένων και ανέργων. Το ποσοστό ανεργίας καλύπτει τα άτομα ηλικίας 15-74 ετών.

² Ποσοστό των ατόμων του εργατικού δυναμικού που είναι άνεργα επί τουλάχιστον 12 μήνες (επισκόπηση εργατικού δυναμικού).

³ Οι δείκτες προστασίας της απασχόλησης καταρτίζονται από 21 στοιχεία που καλύπτουν τρεις διαφορετικές πτυχές της προστασίας της απασχόλησης: (i) απόλυση μεμονωμένων εργαζομένων με κανονικές συμβάσεις εργασίας, (ii) επιπρόσθετες δαπάνες για συλλογικές απολύσεις, (iii) ρύθμιση των προσωρινών συμβάσεων εργασίας. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η προστασία της απασχόλησης αφορά μόνον μία διάσταση του πολύπλοκου συνόλου παραγόντων που επηρεάζουν την ευελιξία της αγοράς εργασίας. Οι λεπτομέρειες της μεθοδολογίας εξηγούνται στον δικτυακό τόπο του ΟΟΣΑ. Οι πλέον πρόσφατοι διαθέσιμοι δείκτες προστασίας της απασχόλησης είναι του 2008.

Πηγή:

Υπηρεσίες της Επιτροπής και ΟΟΣΑ..

Πίνακας VII. (συνέχεια) Δείκτες της αγοράς εργασίας και κοινωνικοί δείκτες

Δαπάνες για παροχές κοινωνικής προστασίας (% του ΑΕΠ)	2004	2005	2006	2007	2008
Ασθένεια/ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	4,21	4,52	4,64	4,49	4,44
Αναπηρία	0,75	0,68	0,71	0,66	0,67
Παροχές γήρατος και επιζώντων	8,53	8,41	8,33	8,31	8,20
Οικογένεια/Τέκνα	2,04	2,11	1,94	1,93	2,06
Ανεργία	0,98	1,09	1,06	0,86	0,81
Στέγαση και κοινωνικός αποκλεισμός π.δ.κ.α.	1,20	1,20	1,33	1,56	1,92
Σύνολο	17,7	18,0	18,0	17,8	18,1
εκ των οποίων: Παροχές βάσει ελέγχου πόρων	1,59	1,52	1,61	1,83	2,21
Δείκτες κοινωνικής ένταξης	2005	2006	2007	2008	2009
Κίνδυνος φτώχειας ή αποκλεισμού ¹ (% του συνολικού πληθυσμού)	25,3	25,4	25,2	22,2	22,2
Κίνδυνος φτώχειας ή αποκλεισμού παιδιών (% ατόμων ηλικίας 0-17 ετών)	22,1	21,3	20,8	18,8	17,6
Κίνδυνος φτώχειας ή αποκλεισμού ηλικιωμένων (% ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω)	54,2	55,6	55,6	50,7	50,1
Ποσοστό ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια ² (% του συνολικού πληθυσμού)	16,1	15,6	15,5	16,2	16,2
Αξία κατοφλίου σχετικής φτώχειας (νοικοκυριά ενός ατόμου κατ' έτος) - σε ΠΑΔ	8868	9816	10956	11448	11784
Σοβαρή υλική στέρηση ³ (% του συνολικού πληθυσμού)	12,2	12,6	13,3	8,2	7,9
Μερίδιο ατόμων σε νοικοκυριά χαμηλής εντάσεως εργασίας ⁴ (% ατόμων ηλικίας 0-59 που δεν φοιτούν)	4,4	3,8	3,7	4,1	4,0
Ποσοστό εργαζομένων που κινδυνεύουν από φτώχεια (% εργαζομένων)	6,4	7,2	6,3	6,4	6,9
Σημειώσεις:					
¹ Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό (at-risk-of poverty or social exclusion - AROPE): άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια (at-risk-of poverty - AROP) και/ή πλήττονται από σοβαρή υλική στέρηση (severe material deprivation - SMD) και/ή ζουν σε νοικοκυριά μηδενικής ή πολύ χαμηλής εντάσεως εργασίας (low work intensity - LWI).					
² Ποσοστό ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια: ποσοστό των ατόμων με ισοδύναμο διαθέσιμο εισοδήματος κάτω από το 60% του εθνικού ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος.					
³ Ποσοστό ατόμων που πλήττονται από τουλάχιστον 4 επί 9 βασικών στερήσεων: δεν μπορούν i) να πληρώσουν το ενοίκιο ή τους λογαριασμούς κοινής ωφελείας, ii) να θερμάνουν επαρκώς την κατοικία τους, iii) να αντιμετωπίσουν αιφνίδιες δαπάνες, iv) να καταναλώσουν κρέας, ψάρι ή πρωτεϊνούχο ισοδύναμο κάθε δεύτερη μέρα, v) να περάσουν μια εβδομάδα διακοπών μία φορά το χρόνο μακριά από την κατοικία τους, vi) να συντηρήσουν αυτοκίνητο, vii) να έχουν πλυντήριο, viii) να έχουν έγχρωμη τηλεόραση, ή ix) να έχουν τηλέφωνο					
⁴ Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά πολύ χαμηλής εντάσεως εργασίας: Ποσοστό ατόμων ηλικίας 0-59 ετών που ζουν σε νοικοκυριά στα οποία οι ενήλικες εργάστηκαν λιγότερο από το 20% του συνολικού δυναμικού χρόνου απασχόλησής τους κατά το προηγούμενο δωδεκάμηνο.					
Πηγές:					
Όσον αφορά τις δαπάνες για παροχές κοινωνικής προστασίας ESSPROS· όσον αφορά την κοινωνική ένταξη EU-SILC.					

Πίνακας VIII. Επιδόσεις της αγοράς προϊόντων και δείκτες πολιτικής

Δείκτες επίδοσης	2001-2005	2006	2007	2008	2009	2010
Παραγωγικότητα της εργασίας ¹ στο σύνολο της οικονομίας (% ετήσιας αύξησης)	0,1	2,3	1,8	0,8	-1,0	1,3
Παραγωγικότητα της εργασίας ¹ στη μεταποίηση (% ετήσιας αύξησης)	0,3	-5,9	1,2	1,9	-5,0	-2,4
Παραγωγικότητα της εργασίας ¹ στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και της ύδρευσης (% ετήσιας αύξησης)	4,7	4,4	4,0	-8,6	μ.δ.	μ.δ.
Παραγωγικότητα της εργασίας ¹ στον τομέα των δομικών κατασκευών (% ετήσιας αύξησης)	-0,9	2,7	2,6	-0,5	-1,6	-3,4
Ένταση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στη μεταποίηση ² (διπλώματα ευρεσιτεχνίας του ΕΓΔΕ δια της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του τομέα)	1,0	0,4	0,3	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Δείκτες πολιτικής	2001-2005	2006	2007	2008	2009	2010
Εκτέλεση συμβάσεων ³ (ημέρες)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	735	735	735
Χρόνος εκκίνησης μιας επιχείρησης ³ (ημέρες)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	8	8	8
Δαπάνες E&A (% του ΑΕΠ)	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	μ.δ.
Συμπλήρωση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (% ατόμων ηλικίας 30-34 ετών)	38,1	46,1	46,2	47,1	44,7	μ.δ.
Σύνολο δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση (% του ΑΕΠ)	6,7	7,0	6,9	7,4	μ.δ.	μ.δ.
	2003	2005	2006	2008	2009	2010
Ρύθμιση της αγοράς προϊόντων ⁴ , συνολική (Δείκτης 0=μη ρυθμιζόμενη, 6= ρυθμιζόμενη σε πολύ μεγάλο βαθμό)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ρύθμιση της αγοράς προϊόντων ⁴ , λιανικό εμπόριο (Δείκτης 0=μη ρυθμιζόμενη, 6= ρυθμιζόμενη σε πολύ μεγάλο βαθμό)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ρύθμιση της αγοράς προϊόντων ⁴ , κλάδοι δικτύου ⁶ (Δείκτης 0=μη ρυθμιζόμενη, 6= ρυθμιζόμενη σε πολύ μεγάλο βαθμό)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.

Σημειώσεις:

¹ Η παραγωγικότητα της εργασίας ορίζεται ως ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (σε σταθερές τιμές) δια του αριθμού εργαζομένων.

² Τα δεδομένα για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αφορούν τις αιτήσεις προς το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας. Μετρούνται βάσει του έτους στο οποίο κατατέθηκαν στο ΕΓΔΕ. Κατατάσσονται με βάση τον τόπο διαμονής του εφευρέτη, με κλασματική μέτρηση σε περίπτωση που παρουσιάζονται πολλαπλοί εφευρέτες ή κατηγορίες IPC για την αποφυγή της διπλής καταμέτρησης.

³ Οι μεθοδολογίες, συμπεριλαμβανομένων των παραδοχών, για τον δείκτη αυτόν παρουσιάζονται λεπτομερώς στον δικτυακό τόπο <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

⁴ Οι μεθοδολογίες για τους δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων παρουσιάζονται λεπτομερώς στον δικτυακό τόπο http://www.oecd.org/document/1/0,3746,en_2649_34323_2367297_1_1_1_1,00.html. Οι πλέον πρόσφατοι δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων αναφέρονται στα έτη 2003 και 2008, εκτός από τους δείκτες για τους κλάδους δικτύου.

⁶ Αθροισμα ETCR.

*στοιχεία για το 2007.

Πηγή:

Υπηρεσίες της Επιτροπής, World Bank Doing Business (για την εκτέλεση συμβάσεων και τον χρόνο που απαιτείται για την εκκίνηση επιχείρησης) και ΟΟΣΑ (για τους δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων).

Πλαίσιο 2 – Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Κύπρου έφτασε στο άνευ προηγουμένου ποσοστό του 17,6% του ΑΕΠ το 2008, υποχωρώντας σε 9% περίπου το 2010. Μετά τη σχεδόν ισοσκελισμένη θέση που είχε επιτευχθεί στα μέσα της δεκαετίας του 1990, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιδεινώθηκε με την πάροδο του χρόνου. Η εξέλιξή του δείχνει μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ καθαρού εμπορίου σε αγαθά και υπηρεσίες. Το επίμονα υψηλό έλλειμμα στο εμπόριο αγαθών και το μεγάλο πλεόνασμα στον τομέα των υπηρεσιών αντικατοπτρίζουν τη στροφή της κυπριακής οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα. Εντούτοις, το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο στον τομέα των αγαθών αντισταθμίζεται μόνον εν μέρει από το πλεόνασμα στον τομέα των υπηρεσιών. Η διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος τα τελευταία χρόνια αντανακλά τις μεγάλες ελαστικότητες των εισαγωγών σε συνάρτηση με την επιτάχυνση και τη σύνθεση της καθοδηγούμενης από την εγχώρια ζήτηση αύξησης του ΑΕΠ. Αντανακλά επίσης προσωρινούς παράγοντες, όπως την αύξηση των τιμών του πετρελαίου, των τροφίμων και άλλων βασικών εμπορευμάτων, από τα οποία εξαρτάται η Κύπρος σε μεγάλο βαθμό. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αντικατοπτρίζει επίσης μια ιδιαιτερότητα της Κύπρου που σχετίζεται με τη στατιστική μεταχείριση των κερδών αλλοδαπών μετοχικών επιχειρήσεων εγκατεστημένων στη χώρα, που εγγράφονται ως εκροές στο ισοζύγιο εισοδήματος και ως εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) στο χρηματοοικονομικό ισοζύγιο, εφόσον επανεπενδύονται στην χώρα. Λόγω αυτού, μέρος του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αντισταθμίζεται αυτομάτως με εισροές κεφαλαίου.

Από άποψη αποταμιεύσεων-επενδύσεων, η αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αντικατοπτρίζει κατά βάση μια σταθερή χειροτέρευση της καθαρής χρηματοοικονομικής θέσης του ιδιωτικού τομέα. Χάρη στην κατακόρυφη μείωση των ασφαλιστρών κινδύνου και τη χαλάρωση των χρηματοοικονομικών συνθηκών, ο ρυθμός αποταμίευσης του ιδιωτικού τομέα υποχώρησε δραστικά. Η χορήγηση πίστωσης αυξήθηκε με διψήφια ποσοστά την περίοδο 2007-08, με κινητήριες δυνάμεις τον τομέα των δομικών κατασκευών, τα ακίνητα, τα ενοίκια και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η επιδείνωση στα ισοζύγια του ιδιωτικού τομέα αντισταθμίστηκε εν μέρει με την αύξηση των αποταμιεύσεων του δημόσιου τομέα, καθώς τα κρατικά ισοζύγια κατέγραφαν πλεονάσματα. Έτσι, η αποταμίευση του δημόσιου τομέα απορρόφησε τους κραδασμούς όσον αφορά την κάλυψη των αυξανόμενων χρηματοδοτικών αναγκών του ιδιωτικού τομέα, μετριάζοντας τα αποτελέσματα παραγκωνισμού. Ωστόσο, η κρίση στην χρηματοπιστωτική αγορά και το απότομο τέλος της έξαρσης στον τομέα των ακινήτων οδήγησαν σε ανατροπή των τάσεων αυτών. Οι απώλειες αποταμιεύσεων του δημόσιου τομέα υπεραντισταθμίστηκαν με αποταμιεύσεις του ιδιωτικού τομέα, πράγμα το οποίο οδήγησε σε σημαντική διόρθωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ωστόσο, η διόρθωση αυτή πρέπει να εκληφθεί μόνον εν μέρει ως διαρθρωτική. Τα τρέχοντα επίπεδα συνδέονται με περίοδο υποτονικής εγχώριας ζήτησης εξαιτίας της υποχώρησης της κατανάλωσης και των επενδύσεων σε δομικές κατασκευές, πράγμα το οποίο οδήγησε σε κατακόρυφη μείωση των εισαγωγών.

Η εξωτερική χρηματοδότηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών περιλαμβάνει διάφορα μέσα, που κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: άμεσες επενδύσεις, επενδύσεις χαρτοφυλακίου και άλλες επενδύσεις, που καταχωρούνται στο χρηματοοικονομικό ισοζύγιο. Στην περίπτωση της Κύπρου, το χρηματοοικονομικό ισοζύγιο παρουσίασε σημαντικά πλεονάσματα, κυρίως λόγω των θετικών καθαρών εισροών ΑΞΕ και, σε μικρότερο βαθμό, των θετικών ισοζυγίων στις επενδύσεις χαρτοφυλακίου και στις άλλες

επενδύσεις. Οι καθαρές εισροές ΑΞΕ, που αντιπροσωπεύουν κυρίως επανεπενδύσεις κερδών επιχειρήσεων, κάλυψαν σημαντικό μέρος του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Συγκεκριμένα, κάλυψαν πάνω από το 100% του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μεταξύ 2000 και 2003, περί το 50-75% μεταξύ 2004 και 2006 και μικρότερη αναλογία τα τελευταία χρόνια. Τα τελευταία χρόνια της περασμένης δεκαετίας, οι εισροές επηρεάστηκαν αρνητικά από την υποτονική εξωτερική ζήτηση στέγης από μη μόνιμους κατοίκους το 2008, ενώ προέκυψαν εκροές από την πώληση εξοχικών κατοικιών από μέρος αλλοδαπών στην Κύπρο. Το ξένο κεφάλαιο συγκεντρώνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό σε εμπορεύσιμες υπηρεσίες, ιδίως χρηματοοικονομικές και άλλες επιχειρηματικές υπηρεσίες. Οι υπόλοιπες εισροές ήταν επίσης σημαντικές, αντικατοπτρίζοντας κατά βάση σημαντική εισροή καταθέσεων από την αλλοδαπή.